

Fra Hovbonde til Selvejerbonde.

Skildring af en midtfynsk Bondeslægt med Træk af Egnens Historie gennem 5 Aarhundreder.

Ved Førstelærer *H. M. Henriksen*, Brangstrup.

Slægten i Kjellerupgaard og Brangstrup.

De senere Tider har næsten afskaffet de gamle Gangstier, der gik lige tværs over Markerne fra By til By. Vejene, der oprindeligt stak ind midt igennem Bymarkerne, er blevet til skæve Forbindelsesveje mellem Landsbyerne. Endnu for 30 Aar siden benyttede Fodgængere ofte den gamle Gangsti mellem Ringe og Brangstrup Byer. Ved denne Sti, der omtales 1823 af Sognets Historieskriver Pastor *Leerbech*, som meget naturskøn, laa midtvejs mellem Byerne allerede i 1437 nogle Gaarde, der hed Liungbjerger, altsaa med Nutids Skrivemaade, Lyngbjerger. I det attende Aarhundrede er Lyng blevet til Lung og Gaardene hedder da Lungbjerger. Ogsaa denne Sti er forsvundet; men Lombjerger, som det nu kaldes, ligger der — et Stykke inde paa Marken uden offentlig Vejforbindelse. Den sydligste af disse Gaarde har sit

eget Navn og hedder Kjellerupgaard, rimeligvis fordi den har ligget for sig selv ad Kjellerup til, maaske er det den Gaard, Leerbech siger, der før hans Tid har ligget i Knud-Høje Mark.

Paa Svenskekrigens Tid beboedes den af Lyche Poulsen, der fik dens Hartkorn nedskrevet fra 13 til 4¹/₂ Td. Lyche Poulsens Søn Niels Lykkesen havde Gaarden indtil 1720. En Særegenhed ved Kjellerupgaard var, at medens Lombjerge ellers havde Jordfællesskab med Brangstrup. (I Kirkebogen indtil 1784 Brandstrup) havde Kjellerupgaard tillige Jord sammen med Ringe Bymænd. Som et Minde fra Tiden før Jordfællesskabet hed et Stykke af Ringe Bymark, Lombjergepart, det blev ved Udstykningen frataget Gaarden til Skolejord fra Sydsognets Byer. Denne Gaard, der altsaa havde Navn efter een By og Jorder under 2 andre, blev 1720 fæstet af *Kristen Jørgensen*, hvis Søster Maren boede paa Bakkegaarden i Sønder Højrup og siden skal omtales. Kristen Jørgensen giftede sig straks med Dorthea Andersdatter fra Rynkeby Skovgaard, hvor Faderen Anders Knudsen f. 1649 † 1725, og siden Broderen Knud Andersen var Fæstere. Kristen Jørgensen og Dorthea havde to Døtre. Anna født 1721 og Maren født 1724, de blev beggø to holdt over Daaben af Præstekonen. Præsten Henrik Fabers (d. e. Smeds) Farfader havde været Smed i Søllinge, der er Nabosogn til Sdr. Højrup, hvor Kristen Jørgensen vist nok var fra. Maaske der har været Slægtskab mellem ham og Faber, siden han hver Gang henvender sig i Præstegaarden. Men det var iøvrigt et godt Middel til at faa Præstegaardens gode Aand ført over paa Børnene, og det har Kristen Jørgensen altsaa ønsket. Fra Kirkebogen faar vi et godt Indtryk af den Aand, der besjælede denne Præst. Medens adskillige Præster i de Dage ofte glemmer at føre Kirke-

bogen, har Henrik Faber nemlig omfattet sin Kirkebog med stor Interesse og lagt sine Tanker frem deri i Vers, der røber stor Paavirkning fra Kingo. 1720 indledes Kirkebogen med følgende Vers:

„Et Aar har mange Dage,
dog engang Ende faar.
En Dag har mangen Plage,
med Tiden dog bortgaar.
Skal dette Aar mig give
en Plage-Dage-Flok,
saa skal dog Jesus blive
min Ven og Glæde nok.“

I dette Aar endte den store nordiske Krig, man mærker Præstens Glæde derover i følgende Vers, som indleder 1721

„Forgangen Aar vi endte vel,
og Fred vi fik med Glæde.
Før os o Gud, at hver en Sjæl
sit Brød i Fred ma æde!
Forog til Sjæl og Legem det,
som vi i Troen bede!
Og naar vi saa er dagemæt,
du os til dig indlede!“

Om denne Præsts Syn paa Livet faar vi ogsaa noget at vide af de Ord, han skriver i Kirkebogen ved sine Sønners Fødsel. Ved den førstefødtes Fødselsnote har han skrevet: „Gud hjælpe hans Navn med sin Helligaand, at han som et Lysets Barn maa vandre denne Syndens formørkede og forvildede Verden igennem til det livsalige Lys for Gud i Himlen.“ Han er en Mand der frygter Gud og ærer sit Herskab. Anna Vind v. d. Kuhla, Boltinggaard holder Barnet, Oberst v. Pogrel til Lamme-

have staa Fadder, og Provsterne i Svindinge æres med at døbe de to næste Sønner; men ogsaa Folk med simple Navne som Rasmus Hansen fra Volstrup findes blandt Fadderne.

Ved den anden Søns Fødsel skriver han: „Gud give ham sin Aand og Naade, saaledes at gaa denne onde Verden igennem, at han maa findes ustraffelig paa vor Herres Jesu Kristi Dag!“

Efterhaanden som Krigens Ulykkesaar glemmes, bliver Præstens Syn lysere, og ved en tredje Søns Fødsel skriver han: „Gud, som skabte ham i Moders Liv og drog ham af sin Moders Liv, han give ham sin Aand og Naade i dette Liv og omsider sin Glæde og Salighed efter dette Liv. Det føre og gøre Gud for Jesu Kristi vor Frelsers Saliggørelses Skyld.“ Denne Søn omkom 16 Aar gl., da han vilde ride en Hest til Vands i Ringe Sø; baade Drengen og Hesten druknede.

Saadanne Toner om Guds Styrelse og Jesu Frelse har der altsaa lydt i Kristen Jørgensens Dage, naar Bønderne samlede i Kirken til Søndag og til Fest.

Kun i 5 Aar sad Kristen Jørgensen paa Kjellerupgaard, saa døde han pludselig og blev begravet den 5. Maj 1725.

I Boltinggaards ældste Skifteprotol finder vi nedenstaaende ejendommelige Aktstykke skrevet af Oberst Bjelke Kaases Foged og Skifteforvalter, Rasmus Pedersen, paa hvis Gravsten i Ringe Kirke Herskabet siden skrev: „Han var sit Herskab en trofast Tjener“. En gammel Mand, som jeg har spurgt, sagde: „Han var en Satans Keltring“. Det følgende Stykke viser, at han ihvert Fald ikke var nogen vellærd Tjener.

„Efter som Gud den almægtigste haver Bort Kaldet den Sl. Mand af Kjellerupgaard, Navnlig Kristen Jør-

gensen, saa er Straksen efter hans Dødelige afgang holdt et lovligt Skifte I Mellem hans efterlatte Enche Dorthea Andersdatter og deres børn Ane Kristensdatter og Maren Kristensdatter. Paa herskabs Vegne Mødte Rasmus Pedersen, som Laugværge paa Enkens Side hendes Broder Knud Andersen, paa den Elste Datters Bedste, som født Værge, hendes Far-Broder Anders Jørgensen, og (som) den yngste datters væрге hendes Anden farbroder og for Mynder Peder Jørgensen, Boende i Pestrop Bye; og som da alle Ting Var Nøje efter Set Og Vorderet, kom de samtlige aaben an Rørte personer udi en Venlig Acort og Forening paa efter følgende Maade, at her Skabet (og) Moderen til Bød de tvende Børn, som begge deres Farbrødre og for Mynder Var tilfreds Med og takket til, Efter følgende Ting: Nemlig Anna Christensdatter for Sin fædrene Arvepart vorfor atten Rexsdaler fem Mark Udi levende og døde Varer, hvor i blandt er Regnet 18 Støker Sølf Knaper, en Ege Kiste Med Jern beslaget, Seks Slette daler Vorderet, et faar for en Sletdaler — Maren Christensen ligeledes udi levende og døde Varer for atten Rexdaler fem Mark, som ogsaa udi disse Aabenstaaende 18 Rexd 5 Mark Regnes: 17 Støker Sølf Knaper ver Til 8 skl Styket, Tillige med det andet hendes Søster Bekommer, hendes Ege Kiste Vorderet for 5 Slettedaller*) 8 skl., som alt bliver bestaaende Uden Rentes erlæggelse hos deres Forældre eller for Mynder, til de Vorder Efter Guds førelse forsørt. gælden, som Fanten udi denne Afdødes bo, har hans Enke Rigtig Betalt, som var 30 Sld., skriver tredive Slette daler.

*) 1 Sl. Daler = 4 Mark; 1 Rigsdaler = 6 Mark à 16 Skilling.

Er vi da saaledes, som Skrefvet staar, udi ald Venlighed med Verandre sluttet og for Ene, saa dette af os Samtlige udi ald Venlighed Sluttet og forenet og Egenhændig bekræfter som Rette Sletninger farbrødre og for Mynder: Nafnlig Anders Jørgensen og Peder Jørgensen boende i Pederstrope; og til Vitterlighed bedet disse tfuende Mænd og til Vitterlighed med os at underskrive: Nafnlig Peder Villadsen Møller og Jens Frandsen Skolle Mæster i Ringe.

Anders A. I. S. Jørgensen. Peder P. V. S. Villadsen,
Møller.

Peder P. I. S. Jørgensen. Jens I. F. S. Frandsen,
Skolle Mæster i Ringe.*)

Det ser ud som om Skolemesteren ikke kan skrive sit eget Navn, siden han ligesom Bønderne nøjes med at tegne Forbogstaverne inde imellem de af Fogden paaførte Navne. Dette er dog slet ikke Tilfældet, det er Skrивeren, der har lagt det saaledes til Rette, og saa underskriver Jens Frandsen, som det da ordentligvis bør gøres. Dette var ofte Tilfældet endnu over Hundrede Aar senere; Jens Frandsen har endogsaa undertiden ført Skifteprotokollen, saa han kan helt vel skrive. Han er en af de første Lærere ved Boltinggaards Skole, som Anna Helvig v. d. Kuhla 1704 oprettede i Ringe (den nuværende Organistskole) og som den næste Frue paa Boltinggaard Anna Wind v. d. Kuhla 1737 tillagde, som det hedder, den gode Løn af 20 Rigsdaler aarlig for at holde Skole og 20 Rigsdaler for at spille Orgelet i Kirken. Man studser over Udtrykket den gode Løn, 40 Rdl.; men naar vi saa be-

*) Jeg har forsynet Stykket med Tegn, der ganske mangler i Originalen.

mærker, at der for disse Penge kunde købes 60 Faar, saa forstaar vi, at denne Løn er større end nogen Lærertiløn i 1918.

Skønt Kristen Jørgensen ligger død og kold paa Baaren, saa staar der dog, at Varerne skal blive hos *Forældrene*, til Børnene vorder forsørgede. Det forudsættes altsaa som ganske givet, at de faar en Stiffader. Det var jo ogsaa umuligt for Dorthea at udføre det Hovierarbejde, der krævedes af Herskabet paa Boltinggaard, og dertil faa Kjellerupgaard passet, det kunde en Enke med smaa Børn paa ingen Maade magte; og hvor skulde hun gaa hen, om hun blev jaget fra Gaarden, fordi hun ikke kunde svare enhver sit. Kristen Jørgensen var altsaa næppe kold, før Slægt og Venner og det høje Herskab fik travlt med at skaffe en ny Husbond til Kjellerupgaard, og 7 Uger efter flyttede Hans Iversen af Rynkebygaard ind paa Kjellerupgaard og blev trolovet med Dorthea. Før Høsten var inde fejredes Brylluppet. Hans Iversen var nu Hovbonde paa Kjellerupgaard i 21 Aar. En Datter Karen blev kort før Jul 1728 fremstillet i Kirken og holdt af Krokonen i Ringe. Hans Iversen dør 1759, men allerede i 1746 er der kommen en ung Mand paa Gaarden, idet Erik Hansen den 7. August bliver trolovet med Kristen Jørgensens og Dortheas ældste Datter, den 25 Aar gl. Anne Kristensdatter. Med Erik Hansen flytter den gamle Lycheslægt igen ind paa Kjellerupgaard, idet Erik Hansens Mormoder var den Side 4 omtalte Lyche Poulsens Datter. Hun hed Ane Lykkesdatter og blev 1690 gift med Erik Hansens Morfader, *Erik Madsen*, der boede paa en Selvejergaard i Brangstrup, som siden 1558 kun havde skiftet Ejere ved Arv og Giftemaal*). Ikke desto mindre

*) Mtr. Nr. 16.

var der paa Erik Madsens Tid Tegn til, at Herremanden paa Boltinggaard vilde henregne den til sit Fæstegods. Derfor gjorde Erik Madsen allerede 1720, da han endnu kun var 57 Aar gammel, Skridt til at sikre Gaarden for sin Søn, Mads Eriksen ved at give ham Skøde, og nu begyndte der en spændende Kamp mellem Herremanden og Bonden, den sidste Kamp paa denne Egn, men ingenlunde den første; mange af den Slags Kampe er nok gaaet forud, før al Egnens Jord blev Herremandens. Erik Madsen havde den middelalderlige Bondes ranke Ryg, og hans Rettigheder var ikke til Falds, det koste, hvad det vilde. Kampen begyndte med, at General Bjelke Kaas til Boltinggaard lod sin Sagfører Lorentz Pedersen møde paa Herredstinget i Gislev for at nedlægge Protest mod at Erik Madsen udstedte Skøde paa Gaarden. Erik Madsen har kunnet baade læse og skrive og var selv mødt paa Tinge og fremlagde følgende Dokumenter, der trods deres høje Ælde omhyggelig maa have været gemt derhjemme.

- 1 Kongelig Befaling fra Chr. III af 1558, at Niels Hvid maatte eje sine tvende jordegne Bondegaarde i Brangstrup med 1 Plovs Brug.
- 2 Et Tingsvidne af Herredsfoged Niels Hvid i Brangstrup af 6. Februar 1604.
- 3 Et Skøde til Niels Jensen paa samme Gaard tinglæst ved Herredstinget 1642.
- 4 Et Skøde til Niels Jensen og Hustruen Anne Jørgensdatter, tinglæst 1649.
- 5 Et Ditto til Mads Eriksen fra Lørup, som nu blev gift med Anne Jørgensdatter, tinglæst 1660.
- 6 Et Ditto fra Mads Eriksen til hans Søn Erik Madsen tinglæst 1690.

7 Et Husbondsholdsbrev af kongl. Deputation i Rytter-sessionen af 19. Juli 1695.

Erik Madsen tog efter Fremlæggelsen Originalerne til sig igen. Disse Beviser gjorde et dybt Indtryk paa Lorentz Pedersen. Han kan dog ikke frafalde Tiltalen, før han har drøftet Sagen med Bjelke Kaas, men forlanger Udsættelse til Ugedagen derpaa. Generalen har imidlertid ikke villet opgive sit Bytte, og Lorentz Pedersen har strammet sig op og paastaar, at Erik Madsen kun ejer Bygningerne. Som Bevis herfor fremføres, at Erik Madsen har modtaget Indkvartering efter Ordre fra Boltinggaard, hvortil Erik Madsen svarer: „Ja, men kun af 7—8 Td. Hartkorn“. Dette, at det ikke kunde bestrides, at noget af Gaardens Jord kunde paalægges visse Byrder fra Boltinggaard, var altsaa den Krog, Lorentz Pedersen mente at kunne hænge sig fast ved. Sagen stod paa i 17 Retsmøder, Erik Madsen mødte selv i dem alle og holdt sig stiv overfor alle Lorentz Pedersens Grunde og Henstillinger. Den 5. November 1722 fælder Herredsfogden Knud Hvid fra Lorup en Dom, der fuldstændig gaar Herskabet imod, noget saa hvidt kunde dog ikke gores sort. Baade Gaardens Bygninger, Jord og Gadehuset var Erik Madsens Ejendom.

I det andet Retsmøde havde Lorentz Pedersen efter Samraadet med Generalen indtrængende opfordret Erik Madsen til at bøje sig, thi vel var Herremanden sikker paa at faa Ret, men det var ham meget imod at føre Proces. Tingbogen idet hele saavel som det følgende viser imidlertid noget ganske andet. Generalen tyede Gang paa Gang til Processer, ja han er saa forhippet paa Proces, at han lader denne haabløse Sag gaa baade til fynske Landsting, som er den Tids Overret, og til

Højesteret, men begge Steder bekræftes Underrettsdommen, „at Erik Madsens Gaard er en ret jordegen Bondegaard“.

Alligevel gik det haardt ud over Erik Madsen, dette var nemlig en meget kostbar Historie. Højesteretssagsføreren havde alene faaet 40 Rigsdaler, som var en god Part af Gaardens Værdi. Paa Boltinggaard er man da ogsaa klar over, at tilstrækkelig mange af den Slags Sejre snart skal gøre det af med den stædige Bonde. Generalen griber saa til det gamle Middel at forfølge ham for uforsvarlig Skovhugst.

Erik Madsen havde et Skovmaal i „Gode Skov“ ved „Gode Banke“, hvor han havde Ret til at hugge Gærdsel. En Dag kommer Erik Madsen ned i Skoven og ser til sin Forfærdelse, at en $8\frac{1}{2}$ Tomme tyk Eg er blevet hugget og de 3 Alen af Rodenden afsavet og bortført. Han skynder sig til Boltinggaard og melder, hvad han har set, men de svarer ham ligegyldigt: „Det ved vi godt“. Ikke des mindre indstævnes nu Erik Madsen for Retten og anklages for at have hugget Egen samt 42 unge. Ege, saa tykke, at de kunde bruges til Kvægkløve. Erik Madsen tilhyder at aflægge Ed paa sin Uskyldighed, og Synet, der afholdes i hans Gaard, finder intet Spor af Egetræet. Denne Sag skulde synes ligesaa oplagt som den forrige, men alligevel kommer Dommeren til det ejendommelige Resultat, at da den indstævnte ikke kunde paavise Gerningsmanden, var han i Henhold til en gl. kongelig Forordning pligtig at erstatte Egen med 10 Rigsdaler og betale 4 Rigsdaler i Sagsomkostninger. Det var mere end een god Hest for en 8 Tommers Eg. Intet Under, at Erik Madsen fandt baade Pris og Motivering urimelig og lod Sagen gaa til Landstinget. Angaaende de ganske unge Ege fandt Synsmændene i Erik Madsens Gaard 3—4 Stk. Egetræ, der kunde bruges

til andet end Gærdsel f. Eks. til Kvægkløve, uden at det kunde ses, om de var rodhugne eller ej; og i Skoven fandt de ganske rigtig Stubbene af 42 saadanne unge rodhugne Egespir, men man havde ikke tilkaldt Erik Madsen ved dette Syn, og paa hans Forespørgsel maatte Synsmændene vedgaa, at de ikke kendte Grænserne saa nøje. Det var altsaa ikke bevist, at der var Tale om Erik Madsens Skov, hvorfor han frikendtes for denne Tiltale. Erik Madsen havde her spillet Kaas og hans Sagfører et Puds. Dette var dog kun Galgenfrist. Kaas rejste Sagen igen, men medens den stod paa, døde Erik Madsen og blev begravet den 22. Oktober 1727 64 Aar og 5 Maaveder gammel. Saa nøje anfører Præsten hans Alder, hvad der viser, at det var en Mand, der var blevet lagt Mærke til. I Kirkebogen staar han meget ofte indskrevet som Fadder indtil 1720. Men efter at Processerne er begyndt bruger man mest Sønnen Mads Eriksen. Man trækker sig lidt forsigtig tilbage overfor den, der endnu vover at trodse Magthaverne.

Da Erik Madsen er død finder Kaas og hans Hjælper, at nu er det Tid at smede. Han har i Hast Øvrighedens Bemyndigelse til at foretage Skiftet, og lader Lorentz Pedersen møde for at skifte, altsaa ikke den sædvanlige Skifteforvalter, nej det var ikke noget for Rasmus Pedersen. Der begyndes med Vurderingen, men de faar kun godt begyndt den første Dag. Næste Dag Kl. 10 skal der fortsættes. Da har Enken imidlertid faaet tilkaldt Mons. Schønnings Fuldmægtig Hans Hundholt, som protesterer imod, at Lorentz Pedersen skulde være berettiget Skifteforvalter i Enkens Bo, da han har forfulgt den Sl. Mand med talrige Processer og da de i Følge Højesteretsdommen som Selvejere var berettiget til at faa Skiftet foretaget af Øvrigheden. Lorentz Pedersen er-

klærede imidlertid paa Herskabets Vegne, at han havde Øvrighedens Bemyndigelse, og at der ihvert Fald intet kunde være til Hinder for at lade Vurderingsmændene fortsætte. Der fortsattes nu i den følgende Tid med Sterreboets Opgørelse, og hver Ugedag maatte Arvingerne møde i Retten om de 42 Ege, de bad saa mindeligt om, at Sagen nu maatte falde, da de ikke kunde staa til Regnskab for, hvad den afdøde havde gjort, og som de ikke kendte noget til. Men det kunde Herskabet ingenlunde gaa ind paa, den afdøde havde været saa processyg og besværlig en Fæster — de bruger stadig trods alt dette Udtryk — at Herskabet maatte kræve Erstatning for den Skade, han havde voldt det. Arvingerne fik i disse Uger at føle, hvor spildt den hele Kamp for deres Ret havde været, de var trods alt i Bjelke Kaases og Lorentz Pedersens Klør. De 40 Rigsdaler til Højesterets-sagføreren var laante, og Processen om Egen vilde ogsaa koste meget. Der var kun Ruin og Herskabets Had i Udsigt, men dette var ikke ligegyldigt mere, thi Datteren Karen Eriksdatter var nu kommen ind under Boltinggaard. Hun havde været gift med nylig afdøde Hans Nielsen i en Gaard der i Byen, som nu er udflyttet og hedder *Dyrelund*. Hendes Gaard havde fra gammel Tid hørt til Hvidkilde. Og det var tydeligt nok for at faa Ram paa Familien, at Bjelke Kaas i August 1726 købte denne Gaard, medens de to andre Gaarde der i Byen blev ved at høre under Hvidkilde indtil 1740, da de tilføjedes det øvrige Hvidkildegods der paa Egnen købtes til Fjellebro. Det ærgrede da Generalen meget, at han dengang ikke havde Raad til ogsaa at købe dette Bondegods, og han drillede derfor med at forbyde de ny Hovbønder fra Bolteskov at benytte Stien over Boltinggaards Jorder til Fjellebro, hvilket førte til en Proces med Fjellebros Ejer.

Paa et Tidspunkt, da der ellers ikke solgtes Fæstegods

fra Hvidkilde, købte Kaas altsaa denne ene Gaard i Brangstrup, og Hensigten naaedes, thi for Karen Eriksdatter blev det spændte Forhold til Herskabet en daglig Plage. Saa valgte Arvingerne da at bede om Naade: Naar Herskabet vilde være dem naadig, have Godhed for dem og behandle dem godt, saa maatte Erik Madsens Gaard gaa ind under Boltinggaard. Da var Maalet naaet. Sagen var nu ikke mere indviklet, end at Rasmus Pedersen kunde møde og gøre Skiftet færdigt. Saaledes samlede Bjelke Kaas altsaa Bondegods. Ved hans Død fandtes der ingen Selvejergaarde i Ringe Sogn. Hans brave Hustru Anna Vind v. d. Kuhla har bødet paa hans Haardhændethed ved at udstyre Ringe Kirke med Stole, Orgel og Taarnur, bygget Hospitalet for den voksende Fattigdom og givet de mere og mere underkuede Bønder en vellønnet Skolemester. Paa sine gamle Dage renser Kaas sin Samvittighed ved at lade tilføre Kirkebogen en Beretning om alt, hvad han har gjort for Kirke, Skole og Hospital, og tror, at alt ogsaa Kalken og Disken er fra ham, endskønt de før hans Tid var skænket af Peder Vinding paa Lammehave, Leerbech siger spottende, at han i sin høje Alder ikke har kunnet læse den finstiledede Indskrift.

Erik Madsens Enke maatte selv vælge, om hun vilde blive paa Gaarden eller tage Ophold hos sin Datter. Sønnerne har imidlertid ikke ønsket at være Hovbønder under dette Herskab. Hans Eriksen bliver Hollænder*) paa Ravnholt, Mads Eriksen og Lykke Eriksen kommer til at bo i *Kallekod* i Diernisse Sogn. Karen Eriksdatter giftede sig anden Gang med Jesper Knudsen, og nu ser vi, at Herskabet virkelig har villet været naadigt og lægget et Plaster paa Saaret, thi da deres Datter *Karen*, født 2. April 1729 skal døbes holdes hun over Daaben af

*) Hollænderen forestaar Mejeriet og Slagtningen.

højvelbaarne Frue Anna Vind v. d. Kuhla, der ellers ikke plejede at bære Børn i Kirke for Bønderne, og sammen med hende er alle Erik Madsens Sønner indskrevne som Faddere. At Tilbudet om denne Naade skyldtes Fruens gode Hjerter er ligesaa sikkert, som at man fra den Dag følte sig mere tryk paa „Dyrelund“.

Erik Madsens og Karen Eriksdatters Gaarde lignede nøje hinanden, de fire Længer var paa hver 18 Fag. Det smalle Stuehus var gjort rummeligere ved en Korsbygning ud i Haven, her fandtes en stor Stue, kaldet Korsstuen. Saaledes saa Erik Madsens Gaard allerede ud 1649, kun at den ene Lade da var nedfaldet og kunde opbygges for 5 Rigsdaler pr. Fag, ialt 90 Rigsdaler. Naar man paa Boltinggaard saa nøje vaagede over Hugsten i Skoven, at Bonden kunde komme i Forlegenhed, hvis der i hans Gaard fandtes Træstykker saa tykke, at de kundø bruges til Kvægklove, saa forstaar vi, at Brændselet har været knebent. Man havde derfor en „liden Vinterstue“, hvor man altsaa pakkede sig sammen om den sparsomme Kvas- og Tørveild. Det tog Tid i de Dage at faa et Svin fedet, der fandtes nemlig i „Dyrelund“ ved Hans Nielsens Død 2 Galte paa 3 Aar og 4 Palte paa 2 Aar, og naar disse saa engang i et godt Oldenaar blev fede, skulde der spares paa Flæsket. Et Hundredaar senere vaagede Husmoderen paa Kjellerupgaard, der endda var et godt Madsted, nøje over, at Folkene ikke bed af Stegeflæsket, det skulde suges op. (Sml. Side 19.)

Det var altsaa Hans Nielsens og Karens Eriksdatters Søn, Erik Hansen, som 1746 giftedes ind paa Kjellerupgaard. Man maa antage, at han ligesom Morfaderen har kunnet skrive, og han har vel ogsaa gaaet i Boltinggaards Skole. Hans Søn Hans Eriksen f. 1753 skriver en Haand,

der senere genkendtes hos flere af Slægten i 3. og 4. Led. Han var en Tid Sognefoged i Ringe Sogn.

Erik Hansens Halvsøster Karen Jespersen (Side 15) fik Gaarden i Brangstrup. For anden Gang knytted der ægteskabeligt Baand mellem disse to Gaarde, idet hendes Søn Jesper Hansen 1786 hjemførte sin Kusine Maren Eriksdatter fra Kjellerupgaard. En Datter af dem blev i Ægteskab med Gmd. Peder Pedersen i Lørup Farmoder til *Højskoleforstander Grønvald Nielsen*.

Ligesom sin Oldefader førte Jesper Hansen en interessant Strid, denne Gang med Præsten i Ryslinge. Den føromtalte Hans Nielsen og dennes Fader Niels Hansen d. 1714 er ikke de første Mænd, vi kender paa „Dyrelund“ 1437 beboedes Gaarden af David Umen og maa-ske igen 1531 af Jens Davidsen. Allerede 1438 havde Gaarden en Toft eller et Boel beliggende i det sydvestlige Hjørne af Bymarken bag ved den Bæk, som nu er Sogneskel. Sydøst for Jordstykket mellem Brangstrup og Volstrup Jorder laa et Overdrev, som de Lørup Mænd havde faaet til Kvægdrift, da det var adskilt fra Brangstrup Lillemark ved Bækken, men gik i et med Lørup Hede. Der opstod nu 1438 en Strid mellem Ryslinge og Ringe Præst om Kvægtiender af denne Jord, der benyttedes af Lørup Mænd, men hørte til Ringe Sogn. Ryslingepræsten gjorde Fordring paa alt, hvad der laa bag Bækken, ogsaa David Umens Boel, som han vilde have Korntienden af. Ringe Præst vandt imidlertid Sagen, men paa Reformationstiden dukkede Striden op igen, og Herredsfogden paa Krumstrup tilkendte nu Ryslinge Præsten Tienden, hvorved det ejendommelige Sogneskel fremkom, der ved en Kile skærer Volstrup løs fra det øvrige Sogn. Saaledes stod Sagerne, da Jesper Hansen fik Tienden afløst i Ringe. Han mente, at have afløst hele Tien-

den ved sin Akkord med Ringepræsten, men alligevel kom Præsten i Ryslinge og tog Tiende in Natura. For at blive fri for dette undlod Jesper Hansen en Tid at saa Jordstykket, men derved gik han altsaa selv Glip af Kornudbyttet, og da Slægtens Tillid til Retten jo havde faaet et slemt Knæk, solgte han Jorden til Naboen paa Vesterled, (nu Vestergaard) i Stedet for at føre Sagen igennem.

Efter Bjelke Kaases Død overgik Boltinggaard til General Eicksted, der har stor Fortjeneste af Kronpris Frederiks Opdragelse, men som ganske overvurderede Boltinggaards Herligheder, saa han anvendte hele sin Formue til det pragtfulde Gravkapel i Ringe Kirkes Korsskib, hvor Herskabets Pulpitur hidtil havde været. Derved var det af Bjelke Kaas oprettede Fideikommis ruineret.

Straks efter Eicksteds Død 1801 blev det forgældede Gods bortsolgt for at redde en Fideikommiskapital. De ny Ejere vilde bare tjene Penge; de udstykkede Gaarden, de tog Ringe Kirkes kostbare Blytag og gav den et Tegltag i Stedet, og de solgte Bondegodset til Bønderne. Ogsaa det pragtfulde Kapel var nær blevet gjort i Penge af de misfornøjede Arvinger. At det ikke skete kan vi vist nok takke Pastor Leerbech for. Dette kostbare Gravminde er nu ikke alene en Pryd for Ringe Kirke, men det blev altsaa tillige Anledningen til, at Bønderne i Ringe Sogn paa et saa tidligt Tidspunkt kunde faa deres Gaarde til Købs. — 75 Aar efter Bielke Kaaes Sejr over Erik Madsen sad da dennes Efterkommere som Selvejere baade paa Gaarden i Brangstrup og paa Kjellerupgaard. Disse Gaarde havde ved Udstykningen faaet Jord i Knud-Høje Marken.

Fra 1785 var *Hans Eriksen* Mand paa Kjellerupgaard. 1790 giftede han sig med Ane Kristensdatter, hvis Fader Kristen Rasmussen var Fæster paa Nr. 7, den ene af de

Gaarde, der 1740 solgtes fra Hvidkilde til Fjellebro, Hans Formænd Lars Pedersen og i Aarhundredets Begyndelse Kristen Hansen havde haft gode Kaar under Hvidkilde, der laa saa fjernt, at de var fri for Hoveri. Kristen Rasmussen var en Søn af Rasmus Kristensen der i Byen og født 1731.*) Han er muligvis den *Kristen Rasmussen Vred* der den 26. Sept. 1751 staar offentlig Skrifte i Ringe Kirke for Hor, antagelig med den Pige der fra Byen, som Søndagen før havde staaet offentlig Skrifte efter at have født et dødfødt Barn.

Kristen Rasmussen blev gift 1764 med Katrine Nielsdatter fra Rynkeby. Han døde 1810 af Alderdom, men hans halve Ansigt var bortædt af Kræft. Saaledes staar der i Kirkebogen; men det var sikkert Lupus, som stadig holdt til i denne Gaard, saalænge hans Slægt bebodde den. Han naaede at frigøre sig for Forholdet til Fjellebro, han købte nemlig Gaarden og delte den, idet han paa den yderste Jord byggede „Groven“ i Sandgraven og gav saaledes sine Sønner Niels og Rasmus hver sin Bondegård. Nielses Slægt bor nu paa Højstrup i Ryslinge. Kristen Rasmussen havde endnu en Datter Johanne, som 1804 blev gift med Kristoffer Hansen i Pederstrup, hvor hendes Slægt lever endnu, saavel paa Birkelund og Bøgeskovgaard (en af de Side 4 omtalte Rynkeby Skovgaarde) samt paa Kildegaard i Ryslinge.

Ane Kristensdatter levede paa Kjellerupgaard til op over Midten af forrige Aarh. og var en lille mager Kone, hvis gode Ansigt den hvide Kappe klædte godt. Hun var en god Madmoder og satte en Ære i at være det. Der vankede tit en Kop Kaffe paa Kjellerupgaard, men det taalte Naboerne ikke at vide. Da en Gaardmand i Voldstrup

*) Hans Moder var født 1703 og døde 1790.

havde maatte bortbytte sin Gaard med et Hus i Herringe, var Folk ondskabsfulde nok til at sige, at det var, fordi de havde vraget de tørrede Æbler og Pærer og spist Svedsker og Rosiner. Ane brændte derfor sine Kaffebønner om Natten, at ingen skulde lugte dem. Et Slægtled senere løb hendes Svigerdatter i Lørup rundt i alle Stuer med de dampende Bønner, der skulde brede en desinficerende Lugt. Spaniolerne, der 1808 laa indkvarteret i Ringe Kirke, og som skulde leveres Mad af Beboerne, fik ogsaa hendes Interesse for god Mad at mærke, hun kogte Kødsuppe med Boller til dem, men denne Ret forstod de ikke at spise, de drak Suppen og spillede Bold med Bollerne, idet de morede sig med at kaste dem over Kirken. (Saml. Side 16.)

Det var en mærkelig Tid, hun og Hans Eriksen gennemlevede paa Kjellerupgaard, begyndende i Armod som Generalens Trælle, sad de efter 20 Aars Forløb paa deres egen Gaard, og da Priserne under Krigen pludselig svang sig op til ukendte Højder, benyttede Hans Eriksen Lejligheden og solgte sin bedste Hest for 1500 Rigsdaler, hvormed han betalte Købesummen for Gaarden, som endnu skyldtes til Boltinggaard, og da Nedgangstiden kom — hvor mange, der ikke havde regnet at udbetale den ubetydelige Gæld, maatte gaa fra Gaarden*) — klarede Hans Eriksen sig godt, derfor kunde han altsaa takke sin kloge Forsigtighed.

Engang holdt denne Forsigtighed ham maaske dog vel meget tilbage. Det var, medens han var Sognefoged, at han en Aften hørte Skrig og Raab om Hjælp ovre fra Landevejen ved Kjellebjerg, en Høj ad Kjellerup til, som nu er omtrent forsvundet ved Grusgravning. Han og Sønnerne gik derover med en Lygte for at se, hvad det kunde være, men der var nu ganske roligt, og de

*) Saaledes den daværende Ejer af Stenlykkegaard i Kjellerup, der ikke vilde sælge Hesten.

opgav videre Undersøgelse. Da der nogle Aar efter ved Grusgravningen i Kjellebjerg fandtes et Skelet af en Mand, var Sønerne dog ikke i Tvivl om, at der virkelig hin Aften var foregaaet Drab derovre paa Marken.*) Men sligt havde man før hørt, „I Hulvejen paa gode Bænke havde en Pige engang faaet begge Hænder hugget af“. Der var uhyggeligt og usikkert paa de smalle Veje, der her paa Skraaningen var hulet dybt ind i Bakken, som det endnu ses ved Siden af Landevejen, som 1839 blev forvandlet fra en snæver Vej, hvor hvert Sogn i Amtet havde sit Stykke at vedligeholde, til en bred fast Landevej, som Postvognen rullede let hen over. Dette naaede Hans Eriksen dog ikke at faa at se, han døde 1826 i sit 73 Aar, gammel og udslidt var han blevet, og han kunde ikke længere følge med Tiden. Krigsassessor Tommerup paa Lammehave gjorde Forsøg med Brak, Roedyrkning m. m. og Hans Eriksens Søner havde set derpaa saalænge, at de fik Lyst til at indføre Brakken. Men de kunde ikke faa Hans Eriksens Tilladelse. Han mente, at det var Galskab først at ødelægge Græsset ved at lade Jorden ligge unyttet et helt Aar for derefter at saa dyrt Græsfrø. Men da han var blevet saa skrøbelig, at han ikke længer kunde komme op i den øverste Mark, brakkede Sønerne et Stykke Jord oppe ved Skoven. Næste Aar, da Rugen her stod tyk og tæt, fik de ham op paa Vognen og kørte ham op til Rugmarken, hvor nu Hans Eriksen maatte erkende, at ogsaa dette nye var godt, thi saadan Rug havde han aldrig før set. Denne Vanskelighed ved at følge med i alt det nye var almindelig og saas ogsaa paa Kirkegaarden, hvor Proprietær Jul, Boltinggaard havde plantet Træer, dette syntes Folk ikke om, Træerne skulde ikke have Lov til at æde de døde. Efter-

*) Skelettet kan dog ogsaa være ældre og tilhøre den Kjeld, som baade Byen og Bjerget har Navn efter.

haanden som Jul plantede, ødelagde Folk Plantningen, men Jul sejrede, han plantede og hegnede, og Folk fulgte om-sider efter: Faa Steder findes der siden saa mange frodige Hasselhegn som her omkring, og da Assessor Tommerup forvandlede sin Hustrus Gravplads mellem Taarnet og Vaabenhuset til en nydelig lille Have, fulgte Folk efter ogsaa i dette, saa „de grimme Fjellerammer“ paa Kirkegaarden af-løstes af smukke Grave, ogsaa Træerne paa Kirkegaarden elskedes op. Fra de Gaarde, hvor Herskesygen før drog Bønderne nedad, droges de nu fremad ved Eksemplets Magt.

Hans Eriksen og Ane Kristensdatter havde 5 Børn: Kristen, Hans, Ane Katrine, Jørgen og Henrik.

I. Den ældste Søn Kristen fik Kjellerupgaard og efter-lader sig talrige Efterkommere, men efter hans Død gif-tede Enken sig igen, og da hun ogsaa døde gled Kjelle-rupgaard helt ud af Slægtens Hænder.

II. Den næste Søn, Hans, kom til at bo i Bolteskov, hvor han arvede Gaarden efter en Slægtning, der var Krøbling, hvorom der fortaltes, at han som Soldat havde forført en Pige, men ved falsk Ed fralagt sig Ansvaret, og saa var Straffen kommen over ham, saa han hverken kunde gaa eller staa paa sine Ben. Det var en af den Slags Historier, hvormed den Tids Mennesker opdrog hinanden til Troskab mod det 2. Bud. Hans Hansen var gift med Kirsten Hansen fra Sodinge („Svendborgt Amt“ 1910 Side 94).

Kjellerupgaardsslægten udmærker sig ved en stærk Or-denssans. Denne var overalt fremtrædende hos Hans Han-sen, navnlig vakte hans gennemførte Renlighed i Kostalden Forundring i de Dage. Derfor var der ogsaa rigeligt med Penge i det gamle Hængeskab over Sengen. Denne Sans var især levende hos:

III. Ane Katrine. Hun var bekendt for sine fine Stuer. For at undgaa Melstøvet i Huset æltede hun Dej paa Loftet. De hvidskurede Gulve vistes frem som en Seværdighed. Der gik man ikke med Træsko. Dette billigedes ikke af Folk med mindre Ordenssans. Naboen, kaldet „Tykke Mads“ drillede hende ved at træde ud i Møddingepølen med sine Strømpesokker, inden han gik igennem Stuerne paa Skorstenssyn. Hun var gift med sin Fætter Hans Jespersen paa „Dyrelund“. Det var et mærkeligt Hang denne Slægt havde til at gifte sig ind i Familien. Det var nu tredie Gang dette skete. Første Gang var da Erik Madsens Karen blev gift med Hans Nielsen 1714. Da staar der i Kirkebogen:

„Anno 1714 den 9. Marts. da det var berammet, at Hans Nielsen og Karen Eriksdatter af Brangstrup skulde have Trolovelse. Da som de var beslægtede med hverandre, var vi undertegnede, Kristoffer Kristoffersen*) af Rynkeby og Hans Andersen af Brangstrup som forloftes Mænd og Vidner og forsikrede Sognepræsten Hr. Henning Broholm, at forbemeldte Hans Nielsen og Karen Eriksdatter var hverandre ej nærmere i Byrd og Blod paarørende, end at de maa have hinanden til Ægte saasom han er beslægtet med hende i tredie Led og hun med hannem i fjerde Led, hvilket vi herved underskrive og attestere og vil vidne hvor behøves.

C. C. S.

H. A. S.

Hans Tipoldeforældre var altsaa hendes Oldeforældre, det var lige netop saa fjernt Slægtskab, at Ægteskab imellem dem kunde tillades efter Chr. V danske Lov.

Deres Bornebørn Maren Eriksdatter fra Kjellerupgaard og Jesper Hansen „Dyrelund“ gifter sig med hinanden

*) K. K. var gift med Karens Fæster, Erik Madsens Søster.

1786 (Se Side 17) og deres Søn Hans Jespersen hjemfører nu 1830 ligesom Faderen sin Morbroders Datter fra Kjellerupgaard.

I tre Slægtled havde en Søn fra „Dyrelund“ altsaa faaet sin Brud fra Kjellerupgaard, og i Løbet af 140 Aar var Hans Jespersen den fjerde Mand i Slægten, der havde taget en Datter fra Kjellerupgaard til Hustru.*) Der var ingen uheldige Følger af alt dette Slægtskab i flere Led mellem Ægtefællerne, tværtimod, der drog en Flok dygtige Sønner ud fra dette Hjem: Teglværksejer Jørgen Hansen, Sellebjerg, Hmd. Hans Hansen, Brangstrup, Proprietær Jesper Hansen, Lumbygaard og Møller Erik Hansen, Rynkeby samt Rasuus Hansen, der fik Gaarden, hvor nu hans Datter bor. Ane Katrine sørgede med stor Sans for deres Fremtid. Da hun som ældre Kone blev Enke, giftede hun sig med en ældre barnløs Enkemand, Rasmus Nielsen, der var Gaardmand der i Byen, hvorved hendes Midler til at sørge for Børnene fordobledes. Til den ældste Søn Hans byggede hun paa en Toft et efter Datidens Forhold ualmindeligt smukt Husmandshjem. Da hun købte Rynkeby Mølle til Erik, satte den forsigtige Familie sig stærkt i Bevægelse for at snakke hende fra det, men Ane Katrine vidste, hvad hun vilde.

IV Den tredie Søn fra Kjellerupgaard, Jørgen Hansen, havde en Gaard, der laa tæt op ad Ane Katrines, som nu ogsaa er flyttet og hedder Dalslykke. Jørgen Hansen havde som Dreng mistet sit ene Øje, ved at en Kammerat i Kaadhed havde skubbet ham over i en Tjørnebusk. Som Børn undrede vi os over hans hvide Øje, og saa fik vi Historien, der manede os til Forsigtighed med den Slags Leg. Jørgen Hansens Dattersøn er *Amtraadsmedlem Lars Kristensen i Ringe*.

*) Erik Madsen 1690; Erik Hansen 1746; Jesper Hansen 1786; Hans Jespersen 1830.

V. Henrik var den yngste af Sønerne paa Kjellerupgaard. Da han blev udskrevet af Skolen i Oktober 1816, fik han sit Eksamensbevis paa stemplet Papir til 41 Skilling med Karakteren godt for Kundskaber og meget godt for Sædelighed, og angaaende hans Konfirmationsforberedelser har Beviset faaet den Paategning, at han her „har vist et rosværdigt Forhold. Hans Sygelighed har derimod for en Del forhindret hans Kundskabers Udvidelse“. Endelig attesterer Pastor Leerbeck, at han har konfirmeret ham 1817 Søndag efter Paaske og den paafølgende Søndag taget ham til Alters første Gang. Henrik Hansen har saaledes i den bedste Orden det Eksamensbevis, der giver ham Adgang til Herrens Bord hvert Foraar og Efteraar, og hver Gang, naar han er til Alters, bliver det noteret paa Beviset. Da han siden bliver gift og flytter til Lørup i Ryslinge Sogn faar Papiret Paategning om, at han er ægteviet den 15 Juli 1826, har ordentligvis været til Alters om Foraaret og anbefales til den Menighed, han nu flytter til. Pastor Sevel i Ryslinge attesterer, at han er optaget i Menigheden i Ryslinge. Saaledes er alt i den bedste Orden over for Kirken. Men det er ikke alene de Ting, der vedrører det aandelige, Pastor Leerbeck sørger for, han har ogsaa egenhændigt vaccineret Henrik Hansen og forsynet ham med en Vaccinationsattest. Det lader altsaa til, at denne alsidige Præst paa alle Omraader sørger for sine Sognebørn som en virkelig Fader for sine Børn.

En anden Autoritet, som holdt nøje Regnskab med Bøndersønnerne var jo Militæret, men dette slap Henrik dog udenom. De andre Søner paa Kjellerupgaard var blevet fri for Soldatervæsenet som Sognefogedson, Gammelmandsson eller enøjet, men for Henrik havde Loven intet Hul at slippe igennem, og Sygeligheden var ovre.

Hans Eriksen forærede da Sessionsherren en Hjort, og denne sørgede for, at Henrik blev kasseret som Undermaaler, de andre Herrer gjorde vel Indvendinger, men han, der havde faaet Hjorten, slog til ham med Maalet og sagde bestemt: „Han er for lille“. Han slap saa med at staa i Forstærkningen.

Paa Grund af Sygeligheden havde Henrik lært Bødkerhaandværket, saa var han fri for at komme ud at tjene, selv om der var flere Sønner, end der var Brug for til Gaardens Drift. Nu stod han hjemme paa Kjellerupgaard i Huggehuset, da hans fjerne Slægtning Johanne Jørgensdatter fra Volstrup kom til at tjene i Lombjerger. Hun var alle Dage munter og lystig med et lyst og tillidsfuldt Syn paa Livet i gode som onde Dage, af dem, der hverken knækker sammen i Sorg eller koger over i Vrede. En Dag, da hun og Karlen kørte i Marken, løb Hestene løbsk, Vognen væltede, og da de to saa sig til, sad de paa Siddefjællen ved Siden af hinanden inde i Marken og brast i Latter. Det Sind tiltalte Henrik, her var noget, han savnede, og naar Johanne om Aftenen var ved Malkningen, listede Henrik sig over Aaen ind i Stalden til hende, og her sluttede de to Pagten for Livet. Johannes Forældre var dode, og da Broderen giftede sig, og den 18aarige Pige havde forkastet det fornuftige Giftermaal, man havde foreslaet hende, var hun taget ud at tjene. Henrik og Johannes Bryllup stod i Johannes Hjem, som omtales i et følgende Afsnit. Det var et langt Vogntog, som den Dag rullede i de stive Færredsvogne til Ringe Kirke med Musik i Spidsen og de unge Karle som Forridere, disse skulde helst flere Gange tilbagelægge Vejen mellem Hjemmet og Kirken, medens Turen stod paa. Paa en saadan Dag kunde Hestene altsaa ikke spares. Fastelavnsridtet var ellers opført, fordi Mændene ikke mere vilde lægge Heste til.

Bødkeren havde et Aar sat 2 Bunde i Tønden med Katten, saa Karlene ikke kunde slaa den i Stykker, saa blev det forbi. Henrik og Johanne bosatte sig altsaa i Lørup, hvor han købte et Husmandsbrug paa 8 Tdr. Land af en gammel Bødker, hvis Forretning han nu fortsatte. Den gamle Bødker havde brugt uden videre at hente sine Materialer i Skoven og raadede Henrik til det samme, men det vilde han dog ikke indlade sig med og gjorde opmærksom paa, at det var jo at stjæle. Men sligt havde man ikke taget saa noje i de gamle Dage, og den gamle Bødker sagde: „Aah hvad — je kéner enj Maanj, hán stjajl, te hán blev ræj*), men saa lod *je* vær“. Selv om Henrik ofte gik og var utilfreds med sine Kaar og spekulerede paa Fremtiden, saa kunde den Slags Midler dog ikke friste ham; han havde andre Jern i Ilden; foruden Husmandsbruget og Værkstedet drev han et Mjødbryggeri og var Spillemand ved Gilderne ligesom sine Brødre.

Det religiøse Liv i Ryslinge fik imidlertid den Indflydelse paa ham, at han ikke mere vilde spille, og hans Søn Hans Henriksen, der siden fik Hjemmet maatte heller ikke lære det.

Det Henrik havde mest Lyst til var et Landbrug, som det, han var vokset op ved. Engang havde han købt en Gaard i Lombjerge for at flytte dertil, men straks var de forsigtige Slægtninge igen paa Færde og fik ham ogsaa overtalt til at blive ved den Stilling, han var fortrolig med. Saaledes kæmpede to Egenskaber her med hinanden: *en utaalmodig Fremadhigen og en forsigtig Frygt for at rove*. Han var tillige en dyb Natur, hvor Saarene gik til Bunds og vanskeligt lægtes. Naar Johanne kom med sine formildende Ord, kunde han blive ærgerlig og sige: „Ja du, om de saa . . . paa dig, saa er du lige glad“. Hendes forstaaende Ord faldt dog ikke

*1 Rig.

forgæves, hun var Livet i Huset, skønt hun alle Dage led af Aandenød og Hoste, der ofte næsten tog Vejret fra hende. Hun havde den Sans for Jævnhed og Munterhed, der tilligemed et livfuldt Blink i Øjet var et almindeligt Præg hos hele den Gren af Slægten, hvortil hun hører og, som i Syttenhundredtallet havde hjemme paa Bakkegaarden i Sønder Højrup.

Slægten fra Bakkegaarden.

Den usle graa Bonde,

Kristen Jørgensen af Kjellerupgaard havde som nævnt Side 4 en Søster Maren Jørgens paa Bakkegaarden i Sdr. Højrup. 1710 var hendes Mand, Mads Kristensen, død. Sønnen Jens Madsen skulde have 120 Rigsdaler i Arv, og Maren giftede sig saa med Jørgen Poulsen, i dette Ægteskab havde hun Børnene Mads, Thomas, Jørgen og Anna. 1746 blev Maren Jørgens atter Enke og af Nordskovs Skifteprotokol og det Skifte, der nu holdtes efter Jørgen Poulsen, faar vi et Billede af Tiden og Bondens Kaar.

Sdr. Højrup kaldes i Skifteprotokollen Nørre Højrup, det var det nordlige Højrup i Sydfyen; at der ogsaa i Nordfyen fandtes et Højrup, regner man ikke med. Verden var mindre den Gang.

I Stuehuset paa Bakkegaarden var 8 Rum. Fra en Forstue kom man ind i den lille Stue. Saa var der Storstue, Kælder, Bryggers, Pige-kammer og Huggehus. Den lille Stue er Dagligstue og Sovekammer. Her stod langs med Vinduerne et Egebord med Korsfod, bagved dette en Fierbænk (Fyrrebænk) med Bænkehynde, over Bordet

hang en Lysekierte. Til Borddækning havde man 1 Blaargarns Serviet 3 Blaargaarns Duge og 2 Drejls Duge. Ved Væggene stod 1 Fyrrekiste og 2 Egeskrin, det ene med slet Laag. En Fyrreseng med Himmel var saa høj, at der hørte et Trappetrin til, den kunde pyntes med et blaåt Vadmelsomhæng med Kappe og Frynser. I denne Seng var 2 Underdyner, 1 Olmerdugs gulstribet Overdyne, 1 Hoveddyne og 3 Hovedpuder. En Jernbilægger ragede frem i Stuen og gav lun Varme, oven paa den stod en Jernpande paa en Jernrist, og en Jernlampe kunde oplyse Kakkelovnskrogen, naar Familien grupperede sig paa de to Bagstole (Lænestole) med Hønder og 2 trebenede Stole. Var der Smaabørn, strakte de store Benene frem satte Træskoene paa Kakkelovnen, og saa red Børnene der. Væggene prydedes af Spejl, Kobberfyrfad og Kobbertragt. Under Loftet var 3 Hyldefjælle. I den ene Krog stod Flødebøtten og to Halvtønder, hvad disse sidste skal være der for, forstaar man ikke rigtigt, alt det andet ser meget tiltalende ud. I den store Stue staar et Egebord med udhugne Fødder og et langt Egebord med Laage for. Her maa vi tænke os Liget ligge udstrakt ventende paa Kisten, hvor det skal hvile sit Hoved paa en Pude stoppet med afbrygget tørret Humle. Til Brug for Gæster findes her en Himmelseng og til Brug for de fjedrede Gæster i Rugetiden er Gaasebænken. Foruden Egeskab og Kandeskab og de uundgaaelige Hyldefjælle med Sibøtter, er der anbragt mange Ting, som ikke staar i Vejen her.

I Pige-kammeret findes en „Fierstoveseng“ og en „Egestoveseng“, disse og et Egekar til 2 Tønder er hele Møbementet. I Karlekammeret bestaar Sengen af en Sengefjæl, idet Væggen udgør Sengens øvrige Sider. Alle Sengene er udstyrede paa samme Maade som Dag-

ligstuesengen, dog er der kun een Underdyner de e; alle forsynede med Blaagarns-Lagener, kun i Karlekammeret finder vi i Stedet for 3 *Lærredspøser!*

Til Brug ved fin Kørsel finder vi ude i Gaarden en Agekurv, 2 Agehauger, 3 Par Haarseler og 3 Haartømme-strengene med Hovedstol og Mundbid. Men de to Vogne staar i Dag med Møgljællene. Man har 2 Plove, 2 Harver og Plovseler af Hamp, og har ikke kunnet klare sig med mindre end 10 Bæster à 2—4 Rigsdaler. Den øvrige Besætning er 3 Køer à 8 Rigsdaler, 3 Stude, 11 Aarskvier á 4 Mark, 23 Faar á 5 Mark og 2 Væddere á 3 Mark, 5 Gæs á 2 Mark, 1 Gasse á 1 Mark. Der er 20 Td. Havre á 1 Rdl. og 4 Tdr. Byg á 1½ Rdl. Gaarden var altsaa ret godt udstyret baade i Stald og og Stue, men det hele var ikke meget værd i vore Penge, det blev i alt vurderet og sammenlagt 179 Rdl. Men da der til Reparation af Stuehuset burde anvendes 136 Rdl. og til Ladehuset 64 Rdl., ialt 200 Rdl., var der altsaa intet til Arvingerne. Men dertil kom, at 10 Tdr. Havre og 2 Td. Byg skulde anvendes til Sæd, at Præsten Jørgen Lang siden mødte og krævede 2 Rigsdaler i Betaling for sin Ligprædiken. Præstens Karl skyldte de 10 Sl. Daler, en anden Karl 3 Sl. Daler, Rasmus Smed i Rynkeby 5 Rdl. Herskabets Krav paa Gaarden var 1 Færredsvogn, 2 Trævogne, 2 Plove og Jernharver, 2 Færredsheste á 15 Rdl., 7 Plovheste á 6 Rdl. 4 Mark ialt 108 Rdl. 4 Mark.

Skiftets Beholdning skulde afholdes af Boet og var:

3 Ark stemplet Papir à 24 Sk.

Skrivepenge, 4 Rdl.

2 Vurderingsmænd 3 Gange á 1 Mark.

Ialt 5 Rdl. 5 Mark 8 Sk.

Alt dette blev tilsammen. 383 Rdl. 5 Mark 8 Skl.
 men da Sterreboet kun var. . . 179 - 0 - 15 -
 værd bliver der et Underskud paa 304 Rdl. 4 Mark 9 Skl.

Dertil kommer endda, at Børnene moder frem med Krav om 22 Rdl., som de ved Skiftet efter deres afdøde Halvbroder 1736 var tilskrevet i Arv efter denne. Det var hans Fædrearv, de skulde dele, denne paa-stod de nu, de ikke havde faaet udbetalt, og Mads Rasmussen af Pederstrup, gift med Datteren Ane Jørgensdatter gjorde endvidere Krav paa 5 Rdl., som Betaling for en 6 Aars Hest, Sønnen Jørgen Jørgensen krævede 40 Rdl., som han Tid efter anden havde udlagt i den Tid, han havde tjent sine Forældre. Det var til at blive for-tvivlet over. „Enken paastod imidlertid og sagde, at hun vidste ikke andet at være sin Søn skyldig end 9 Sl. Da-lere; thi hvert Aar er og blev han lønnet med Korn-Sæd, og forgangen Aar solgte de en Stud for 17 Sl. Dalere, hvoraf Jørgen Jørgensen i hendes egen og hendes salig Mands Nærværelse fik 16 Daler til Betaling og hun vidste intet mere at være Jørgen Jørgensen skyldig efter hans Faders Sigelse end 6 Rdl“. Sønnen Mads Jørgensen var Gaardmand i Højrup, havde faaet 14 Sl. Daler og Sengetøj. Thomas Jørgensen, der var Ladefoged paa Nordskov, havde faaet en Hest; og angaaende Sviger-sønnen Mads Rasmussen sagde hun, „at hendes salig Mand for 2 Aar siden med hendes Vilje og Samtykke tog 2 Sølvskeer med Navn J. P. S. og M. J. D. og sagde, at han vilde gaa til Mads Rasmussen dermed, at han dog kunde faa noget for sit Bæst“. Johanne havde hun givet en Fyrhimmelseng med 3 ny Dyner, 1 ny Hoveddyne og 2 smaa Puder med graat nyt Overtræk og 2 Par Lage-ner ialt 20 Sl. Daler, samt 2 Skørter = 11 Sl. Daler. „I

Brudegaver havde de faaet 40 St. Daler, foruden hvad hendes Mands Venner gav. Hun havde faaet Udflining med Bryllup og andet — mere end 100 Rdl“. Man undres ikke over, at Børnene havde tænkt sig, at disse Ting var Gaver fra Forældrene og ikke Arv efter den afdøde Broder. Men hvor intet er, har Kejseren sin Ret forløren Maren Jørgens, som hun kaldtes, ønskede at forestaa Gaarden, til hendes Søn Jørgen Jørgensen kunde overtage den. Jørgen og Maren havde tydeligt nok været dygtige Folk, det viser de mange Kalve, der maa være købt ind til Opdræt, saavel som de velfyldte Kister. Alligevel var det gaaet slemt tilbage siden 1710, da Boet viste et Overskud paa 300 Rdl. De to havde begyndt med at spise med Sølvskeer, men da kostede en god Hest ogsaa 16 Rdl., nu kun 4 Rdl. Hvad skulde der blive tilovers, naar der skulde holdes Karle og Piger og 10 Heste for Høveriets Skyld, medens der kun saaedes 10 Tdr. Havre og 2 Tdr. Byg i Vaaren. Foldudbyttet maa have været ringe, naar Jorden var saa sur og sen, at de Højrup Mænd i 1775 saaede Havre paa fem forskellige Steder fra 5.—11. Maj og Byg ligeledes paa fem forskellige Steder fra 13.—18. Maj. Dertil kom, at den Smule Korn, der avledes, kostede 1 Rdl. pr. Td. Havre og 1½ Rdl. pr. Td. Byg. De tre Køer kunde ikke give Penge udover Salget af nogle Stude om Aaret, og hvad forslog det til de Priser. Der var Lejlighed til at drive stor Faareavl paa Overdrevet, men 1 Faar kostede kun 5 Mark Stk. og 1726 ved Skiftet paa Kjellerupgaard endda kun 4 Mark. Hørrer kunde heller kun give smaa Indtægter, naar 1 ♂ heglet Hør kostede 8 Skilling, 1 ♂ linned bleget Garn 16 Skilling. Vi ser derfor ogsaa, at disse Bønderfolk staar i Gæld til Karlene i Byen. Disse havde saa dog bedre Kaar, de havde Kost og Klæder og Løn i „Sæd-Korn“.

Klæderne var iøvrigt ikke mange. Jørgen Poulsen efterlod sig 1 blaa ulden Vadmelskofte, 1 Par Skindbukser, 1 Par Lærredsbukser, 1 hvid ulden Brystdug, 1 nyagtig og 1 gammel Vadmelskjortel. De unge Karle kunde endda undvære Koften.

Maren Jørgens døde først i Aaret 1758, men da havde Jørgen Jørgensen overtaget Fæstet og var blevet gift med Mette Rasmusdatter der fra Byen, med hende havde han Børnene Maren, født 1750 og Jørgen født 1753. Ægteskabet blev kort, thi i Foraaret 1759 tog en smitsom Sygdom Mette, og Jørgen Jørgensen selv laa dødssyg, saa at Skifteretten maatte overdrage Broderen Mads Jørgensen at styre for Gaarden under hans Sygdom. Han er imidlertid kommen meget hurtigt over Sygdommen, thi Mette var død den 27. Marts, og den 26. April, altsaa knap en Maaned efter, hentede han sig en anden Kone, som var Birthe Jensdatter der fra Byen. Begge Birthes Forældre var døde, saa hun har nok glædet sig ved at faa sit eget Hjem, nogen stor Arvepart flyttede hun ikke ind med. Hendes Stiffader skulde gøre hendes Bryllup og give hende en Gris, 1 Bistade og et Sengested. Jørgen og Mette levede nu sammen paa Bakkegaarden i 21 Aar, saa døde Birthe 1780 og Jørgen Jørgensen var da, skønt kun 57 Aar, saa svagelig, at han ikke længere kunde forestaa Gaarden. Den blev ved Skiftet overdraget til Datteren Maren. I andet Ægteskab havde Jørgen Jørgensen en stor Børneflok, Rasmus, siden Gmd. i Kværndrup, Niels, siden Husmand i Gjæstelev, Peder, Jens, Karen og Johanne. Sidstnævnte var kun 6¹/₂ Aar, og det hører med til Marens Forpligtelser som Overtager af Fæstet, at „hun skal kristeligt opdrage Johanne med Føde og Klæder og Kristendommens Lærdom“. Karen og Johanne skal dele deres Moders Tøj, og Johannes Part skal være

i Marens Værge. Vi skal af Skiftets Opgørelse kun nævne, hvad man saaledes gemte hen paa Kistebunden i de mange Aar, der var 4 Barneluer, 3 Hætter, 2 farvede Hvergarnsforklæder, 1 hvidt Kramlærreds Forklæde, 1 Rødbags Klokke, 1 brunt Hvergarns Skørt med røde Baand, 1 brun Staffes og en hvid Sirtses Hue samt 1 Collemandels Bul med røde Ærmer. Det var hele hendes Arvepart, Sønnerne skulde have hver en Halvkiste.

Maren blev gift med Niels Andersen, men hun var kun Husmoder paa Bakkegaarden i 3 Aar, saa døde ogsaa hun 1783. Skiftet efter hende viser, at man nu klarer sig med 6 Heste, der holdes i det hele mindre Besætning, nemlig 14 Faar mod de 23 i 1748, 9 Kreaturer mod 19 dengang, men Priserne er de samme, kun Hestene er blevet dyrere, de koster igen som 1710 hened 16 Rigsdaler. Marens efterladte Garderobe er ikke fattig, hun har haft Smag for at pynte sig. Der er 6 Skorter, graa, hvide og brune, 5 Trøjer, 3 Nattøjer, 3 Bul, 7 Forklæder, 2 Hætter, 1 blaa og 1 Gyldenstykkets Hue og 1 Hvergarnskaabe.

Gamle Jørgen Jørgensen og den lille Johanne var nu som fremmede i deres eget Hjem, siden Maren døde. Det kunde synes underligt, at Gaarden ikke i sin Tid var bleven overdraget til Jørgen, som var den ældste Søn, men han ønskede ikke at gaa ind til de Kaar, der bødes en Fæstebonde i Bakkegaarden for 1788, han har forstaaet at smøge af sig. Med 15 Rigsdaler paa Lommen (Løn og Ventepenge) drog han ud paa Hestehandel. Han opholdt sig en Tid i Volstrup, hvor Søsteren Karen blev gift med Enkemand Jørgen Larsen.

I Trunderup.

Tæt udenfor Kværndrup $\frac{1}{2}$ Mil fra Volstrup ligger

den store Landsby, Trunderup, hvor Jørgen Jørgensen ofte kom paa sine Handelsudflugter. Midt i Byen laa Matr. 4, der nu er udflyttet, en dejlig Gaard, der vel hørte under Egeskov, men var hoverifri. Da der paa denne Gaard boede en Enke, Ane Knudsdatter, som Jørgen Jørgensen syntes godt om, forsømte han ikke Lejligheden, men friede til hende og fik Ja, skønt han havde en meget farlig Medbejler i Enkens Karl, senere Gaardmand Jens Jakobsen i Trunderup. Det ser ud til, at Jørgen Jørgensen har haft Hastværk, thi han loser Kongebrev, og med dette møder han hos Præsten i Kværndrup og bliver viet til den noget ældre Enke; saa var der ikke mere for Modstanderne at lave. De to Medbejlere blev dog alle Dage bitre Fjender. Det traf sig engang, at de skulde køre sammen til Odense, da sørgede Naboen for, at den ene kom paa Kuskesædet den anden i den bageste Agestol, ellers vilde der blevet Spektakel.

Et Udslag af dette Fjendskab var det, at Jens Jakobsen en Tid fik Jørgen Jørgensen udelukket af Bylavet i Trunderup.

Jørgen Jørgensen tog sig af Søsteren Johanne, der fik et nyt Hjem hos ham. Han tog sig af hendes Sager med stor Myndighed, og da Søsteren Karen i Volstrup døde, erklærede han, at nu skulde den 26-aarige Johanne gifte sig med den 57 Aar gl. Jørgen Larsen. Johanne vilde nødig, men J. J. erklærede: „Hun skal, som jeg kan bande, derhen til Volstrup, om jeg saa skal binde hende til min Hests Rump og slæbe hende derhen“. Og saa maatte Johanne bøje sig. Om hendes Hjem i Volstrup skal vi høre i det følgende. Jørgen Jørgensen blev efterhaanden rigtig velstillet, han blev ved at handle med Heste og Brænde.

I den ny Tid viste mange i Bakkegaardsslægten gode

Evner til at samle Penge. Dette gjaldt ogsaa Jørgen Jørgensens eneste Søn Hans Jørgen Jørgensen, der fik Gaarden. Hos ham finder vi ligeledes Bakkegaardsslægtens livlige Ansigt og muntre Øjekast.

Han holdt af at spille paa Violin, men maatte holde op dermed, da hans Kone, stærke Peder Pedersens Datter fra Volstrup, der var af de gudelige Forsamlingsfolk, ikke kunde lide det og brændte hans Violin én Dag, de bagte. Der maatte han bøje sig, men overfor sine Børn krævede han fuldkommen Lydighed, en af de voksne Sønner fik engang et Slag af Piskan, fordi han tillod sig at bemærke, at Kornet i en anden Mark var mere tjenligt end det, de var sat til at køre ind. Ved denne Strengthed opøvedes Sønnerne til dygtige Arbejds mennesker. Hans Evne som Opdrager ser vi ogsaa et Billede af, da Datteren skal køre Korn ind og styre Hestene mellem Hobene paa Marken, medens Hans Jørgensen kommanderer: „Ad dig“ eller „Fra dig“. Det gik ikke, for hun kunde ikke huske, hvad Ordene betød. Saa bandt han en Visk Hø paa den ene Hest og en Skarntyde (vild Kørvel) paa den anden og kommanderede „Hø om“ eller „Skarntyde om“. Det forstod hun. Hans paa een Gang muntre og haarde Sind ser vi, naar han morer sig med at drille de unge Tyre, saa de ofte blev uvane, hvorfor han saa igen straffer dem haardt.

Af den store Flok af dygtige Børn skal vi blot nævne den for sin Gavmildhed mod Ryslinge Valgmenighed bekendte Gaardejer Hans Hansen i Søllinge og Ane Hansdatter, Moder til afdøde Folketingsmand Jensen Aadal og Dyr læge P. Jensen, Kværndrup. Gaarden i Trunderup fik Sønnen Jens Kristian Hansen, som blandt andet er Fader til Landbrugsskoleforstander Rasmus Jensen Høng.

I Gaarden i Volstrup.

Volstrup By i Ringe Sogn, hvor Johanne flyttede hen, laa ikke alene fjernt fra Ringe, men en Kile af Ryslinge Sogn skærer sig ind imellem Brangstrup og Volstrup Byer, saa man maa ind igennem Nabosognet for at komme til Kirke („Svendborg Amt“ 1908, Side 41). I det foregaaende Side 17 er fortalt om den Strid, der paa Reformations-tiden førte til den mærkelige Sognegrænse.

Midt i Byen lige over for, hvor Fuglsang gaarden laa og ligger endnu den Gaard, som Johannes Brudgom Jørgen Larsen havde beboet siden 1777. Han havde fæstet Gaarden den 15. April samtidig med, at han holdt Bryllup med den forrige Fæsters Lars Jørgensens Datter, Ane Margrethe Larsdatter. Jørgen Larsen var en Søn af Lars Nielsen i Nybølle. Han betegnes i Fæstebrevet af Greven paa Fjellebro som „min Karl“. Indfæstet var 30 Rigsdaler og det aarlige Landgilde 5 Rigsdaler. Hoveridagenes Antal blev fastsat 1791 og kunde nu ikke være mere end 5 Pløjedage, 26 Spænddage og 99½ Gangdage.

I Aaret 1788 blev Jørgen Larsen Enkemand med 4 Børn, Mette, Morten, Maren og Kirsten.

Ved Skiftet tilskrives der Morten 6 Stk. Sølvknapper, 1 Egekiste og 1 Hængeskab. De tre Piger skulde have hver 1 Egekiste samt til Deling et Sengested med Hvergarns Omhæng og 6 Dyrer. Arven fra en Gaard er ogsaa her meget ubetydelig.

Ægteskabet med Karen fra Bakkegaarden var barnløst, men Johanne havde 3 Børn, Lars f. 20.—9.—1800, Karen f. 4.—4.—1802 og den Side 26—28 omtalte Johanne f. 15.—6.—1806, der blev gift med sin fjerne Slægtning fra Kjellerupgaard, samt en dødfødt Søn, hvorom Pastor Leerbech har indført følgende Beretning i Kirkebogen for 1808.

„Onsdag den 20. Januar blev jeg kaldet til Jørgen Larsens Hustru Johanne Jørgensdatter af Volstrup, som var i Barnsnød. Ved Undersøgelsen fandt jeg, Fosteret havde et forkert Leje, da den ene Arm og Fod kom for Fødselen. Efter Bristningen fik jeg vendt Fosteret saaledes, at det fødtes baglængs, da det var kommen til Hovedet ophørte Baaren, og blev saaledes Fosteret siddende en Time, hvilket forvoldte dets Død, efter nogen Besværlighed fødtes det døde Foster, et fuldbaaret Drengbarn. For at faa det til Live lagde jeg Barnet i varmt Vand og skubbede Underlivet, krillede i Hagen med en Fjer, børstede det under Fødderne, holdt skaarne Rødløg under Næsen og klappede det paa Rumpen, disse Midler anvendtes omtrent en Time, men forgæves. Det var Moderens fjerde Barselsseng, tilforn havde hun ikke født noget dødfødt Barn“.

Ringe Præstegaard, den 27. Juli 1808.

Karen K. I. D. Jensdatter,
Jordemoder i Egeskov.

Saaledes optræder Pastor Leerbech altsaa ogsaa som en Slags Politimester. (Sml. Side 25) Det er paafaldende, at Jordemoderen ikke kan skrive sit Navn, men det kan hun ikke, ellers havde Præsten næppe lagt det saaledes til Rette for en enkelt Underskrift

Dette Aar købte Jørgen Larsen sin Gaard fra Fjellebro for 1500 Rigsdaler, som efterhaanden skulde afbetales. 1816 var de betalt paa 775 Rigsdaler nær, og da vurderedes Gaarden til 10,397 Rigsdaler. De 9 Aar viste altsaa stor Fremgang. Dette Aar døde Johanne, Jørgen Larsens tredie Kone, 44 Aar gammel, af Modersyge, og den 74-aarige Mand stod tilbage med de tre halvvoxsne

Børn. Der blev holdt Skifte, hvorefter Lars skal have 2330 Rigsdaler, hver af Pigerne derimod 1165 Rigsdaler i Arv efter deres Moder. Der ikke mere Tale om at nøjes med nogle Sølvknapper og Kister.

Medens de to ældste af Johannes Børn var konfirmerede var den lille tiaarige Johanne uheldigere stillet og skulde ligesom i sin Tid hendes Moder opdrages af en fremmed. Det var ikke lyse Minder, hun havde fra den Husholderske, der skulde gøre hendes Moders Gerning. Denne havde selv et Pigebarn, som altid blev foretrukket for den lille Johanne, der med tør Mund maatte se paa at dette Barn fik Pandekager og andre Lækkerbidskener paa Sengen. Det var dog næsten værst for den 74 Aar gamle Jørgen Larsen, der ikke kunde holde Utøjet borte fra det lange Haar, der hang ned over hans Nakke. Den eneste, der hjalp ham lidt til Rette dermed, var den lille Johanne, hun sad tidt hos ham og pillede dem af, saa sagde han: „Du er en god Pige, at du vil hjælpe mig“. Ellers var hendes Arbejde om Foraar og Efteraar at drive Plovheste. Hun red paa det forreste Spænd, medens de fire Heste trak den store Hjulplov Fure op og Fure ned gennem den fede Muldjord. Der paadrog hun sig vistnok den Astma, som fulgte hende Livet igennem, indtil Influenzaen endte hendes Dage den 7. December 1891.

Aarets største Festlighed var, naar det var Egeskovs Marked. Da boede en af Markedets Kobbersmede hos dem, og de fik Festretten, Kartofler dypet i Smør. Saa sjældne var Kartofler i en Bondegaard endnu dengang.

1823 døde Jørgen Larsen. Ved Skiftet blev hele Gaarden omhyggelig vurderet. Børnenes Morbrødre Gmd. Rasmus Jørgensen, Kværndrup og Hmd. Niels Jørgensen, Gjæstevær var til Stede, som fødte Værger, og Morten, der nu var Husmand i Nybølle, var mødt for sig og de

andre Søsken af det første Ægteskab. Det viste sig imidlertid, at den afdøde allerede i 1811 havde sluttet Forening med disse Børn om deres Fædrearv, som han havde udbetalt dem, og hvorfor der forelaa Kvittering fra 1814 og 16. Morten havde faaet 400 Daler og en Ko, Døtrene Bryllup, Ko, Dragekiste, Sengested og Dynner. Skønt der blev givet baade Mælk, Æg, Smør og Kød i Føring af Gæsterne, kostede et Bryllup omkring 1812 dog 200 Rigsdaler. Vi træffer iøvrigt her paa et tydeligt Eksempel paa Prissaldet efter Napoleonskrigen. Kirsten faar sin Ko 1812, den er vurderet til 400 Rigsdaler. Maren faar sin 1816, da er en Ko 60 Rigsdaler værd, men det bliver endnu meget værre. Ved Vurderingen den 8. Marts 1823 findes der i Gaarden 6 rødryggede Køer, der vurderedes til 7—16 Rigsdaler Stykket, 7 Heste 5—24 Rigsdaler, 1 Vædder 2 Mark, 3 Faar a 1 Rigsdaler 2 Mark, det er omtrent de samme Priser igen som 100 Aar tidligere. Det er ude og inde det samme Syn, vi møder dengang som i Bakkegaarden henimod 100 Aar før,*) og Gaarden ser omtrent ud, som den Erik Madsens Moder 1649 flyttede ind paa i Brangstrup. (Side 16.)

Det er ikke noget Fremskridt, at der i Stedet for de stilfulde Himmelsenge kun findes opslagne Senge, Alkovesenge.

I Væggen inde i disse fandtes undertiden en mindre Udgave af Alkoven et Skab, som kunde bruges som Gemme eller Barneseng, naar der var mange Smaabørn, som *Jørgen Hansen* i Brangstrup, nævnt Side 24, sagde: „Der lagde vi et Par af Børnene, da vi havde Huset fuldt af Rollinger“.

Der eneste Fremskridt, er vel Stueuret; men Kakkelloven er en Lerovn. I Aaret 1748 havde de dog Bi-

Sml. Side 30.

læggerovn i Bakkegaarden. De faa gode er Aar brugt til at betale Gaardens Købesum med og til at opspare Penge, som nu har vist sig værdiløse. Trods de nævnte lave Priser erklærede Morbrødrene, at det hele var vurderet $\frac{1}{4}$ for højt, saa at den Mødrene arv paa 4,660 Rigsdaler, som 1817 blev tilkendt Børnene, nu langt fra var til Stede. Lars Jørgensen fik da Gaarden overdraget mod at svare hver af Søstrene 400 Rigsdaler, 1 Ko, 1 Dragkiste, 1 Klædekiste, 1 Seng og gøre deres Bryllup.

Karen blev gift med Sønnen fra Nabogaarden kaldet Poul Tømmermand, de købte Gaarden Egelund i Lørup og efterlader en talrig Slægt.

Det viste sig snart, at Lars Jørgensen havde gjort en god Forretning ved at overtage Gaarden for en Pris, der, hans egen Arv iberegnet, regnedes til 2200 Rigsdaler. Søstrene ankede ogsaa i det stille over, at det var for lidt, men han svarede, at de maatte faa Gaarden, hvem af dem der vilde. Der var jo ingen, der vidste, at Priserne nu begyndte at gaa opad.

Aaret efter giftede Lars Jørgensen sig med Ane Margrethe Nørregaard, en Datter af Spækhøker Mads Rasmussen Nørregaard, der havde boet paa Hjørnet af Studiestræde og Lille Larsbjørnstræde i København. Moderen var fra Ringe. Nørregaard døde 1802, da deres lille Pige kun var $1\frac{1}{2}$ Aar gammel. Ved Skiftet var Urmager og Borger i København Niels Heidenrich Vurderingsmand. Det var ham, der kort efter arresteredes, fordi han havde stjaalet Guldhornene. Huset vurderedes til 6000 Rigsdaler. Enken Karen Nørregaard giftede sig nu med Lars Nielsen, der fortsatte Forretningen, men ved Bombardementet 1807 ødelagdes Huset og Lars Nielsen omkom. Han efterlod sig en Son og 2 Døtre, og Moderen flyttede nu med de 4 Børn til Brangstrup, hvor hun købte et Husmandsbrug og opdrog sine Børn til Landlivet.

Ane Margrethe Nørregaards Fædrearv, som var 850 Rigsdaler, blev nu brugt til at betale Lars Jørgensens Søsters Arv, og da det unge Par baade var dygtige og gode Husholdere, steg Velstanden snart, saa de blev en af Sognets allerigeste Familier. Lars Jørgensen viste det ikke frem, han var yderst tarvelig og ligegyldig med sin Paaklædning. Han pralede heller ikke af sin Velstand, men da en anden Mand i Sognet brovtede med, at han havde saa mange blanke Specier, at han kunde lægge sin Gaardsplads over med dem, kom det lune Blink frem i Lars Jørgensens Øjne, og han sagde: „Det kan jeg sku gøre, selv om jeg stiller mine paa Kant“.

Medens Præstetienden allerede ved Aarhundredskiftet ved Overenskomst med Pastor Lachendorf var afløst med Penge, blev Konge- og Kirketienden først afløst med Penge 1829 efter Overenskomst med Major Gersdorf til Boltinggaard, det blev $6\frac{1}{4}$ Skp. Rug, $6\frac{1}{4}$ Skp. Byg, $5\frac{1}{4}$ Skp. Havre efter Kapiteltakst, som Lars Jørgensen skulde svare. Naar denne Rugtiende svarer til omtrent 10 Tdr. avlet Rug, saa er Rugavlen i 1847 gaaet ganske vældigt frem, siden Tienden blev taget in Natura, thi da avlede Lars Jørgensen 60 Tdr. Rug, 4 Tdr. Hvede. Bønderne har underskrevet denne Tiendeoverenskomst blot med deres Forbogstaver imellem For- og Efternavnet, mere forlangte man endnu i 1829 ikke af en Bonde. De fleste var endnu fra Tiden før 1814 og kunde heller ikke skrive. Ved Skifterne efter Jørgen Larsen og Johanne har de næsten alle endda maattet tegne deres Forbogstaver med ført Pen. I de nærmeste Aar før 1814 blev der kun holdt Skole et Sted i Sognet, idet den gamle Degn, Marstrand, død 1813, sluttede Overenskomst med Lærer Anthon, ved Organistskolen, at denne skulde undervise alle Børnene. Da alle

efter 1814 skulde gaa i Skole, blev det en Besværlighed med den lange Vej fra Volstrup til Ringe Skole. En Del af Sydsognet blev henlagt til Herringe Skole, men Volstrup ventede i mange Aar paa at blive henlagt til en projekteret Skole paa Lørup Hede i Ryslinge Sogn 1833 fik Ryslinge imidlertid Kancelliets Medhold i at opgive denne og nøjes med een Skole midt i Sognet. Lars Jørgensen sad i mange Aar i Sogneforstanderskabet, og paa hans Foranledning indsendte nu Volstrup Bymænd 1842 en Ansøgning om en Skole for Ringe Sydsogn ved Korsvejen i Brangstrup. Trods Modandragende fra Godsejerne blev Brangstrup Skole, som Lars Jørgensens Værk, til Virkelighed 1844. Den blev døbt med Ild, idet den til Dels brændte, da den var omtrent fuldført. En Mand fra et Nabosogn skal have sat Ild paa for at skade Bygmesteren. Den var kun Skolebygning i 64 Aar, saa blev den solgt til et Husmandsbrug, medens den store ny Skolebygning blev opført overfor med en vid Udsigt over et smilende fynsk Landskab med „Bjergene“ i det fjerne. I denne Skole er nu en af Lars Jørgensens nærmeste Slægtninge Lærer.

Mads Voldstrup.

Et Soldaterliv 1847—48.

Lars Jørgensen og Grethe, som hun i daglig Tale kaldtes, havde 3 Sønner: Mads, Jørgen og Niels, hvoraf den første skulde blive berømt, som den ypperste af de tapre Landsoldater, hvis Minde staar i Frederits.

Mads Voldstrup var hans Kendingsnavn som Soldat, og med dette Navn har Martin Kok berømmet ham i sit smukke Digt:

Mads Voldstrup, hed han den brave Knøs,
 hvorom jeg her skal fortælle.

En gammel Kone, som husker ham fra sine Ungpige-dage, fortæller, at han var „saadan en køn og flot Karl“.

I Sommeren 1847 blev Mads Soldat. Han var gaaet et Aar for tidlig paa Session. „Folk i Byen lo“ ad ham derfor, men han fortrød det ikke, „thi havde jeg ventet et Aar til, da var jeg nok blevet Artillerist, og det er noget nær det værste, man kan blive“. Saa rejste han 1847 til København som Infanterist. Gennem efterladte Breve og Dagbøger skal vi nu faa et Billede af, hvad den danske Bonde var blevet til 60 Aar efter Frigørelsen.

Grunden til at Mads var gaaet tidlig paa Session viser sig at være Uoverensstemmelse mellem ham og Faderen, der som Byens Førstemand var meget ude, og Mads lod da ofte de forskellige Arbejder udføre paa en Maade, som Lars Jørgensen ikke syntes om, og naar han derover blev misfornøjet og vranten, hændte det, at han sagde til Sønerne, at de godt kunde rejse, og Mads vilde da vise ham, at saaledes skulde han ikke sige, og sprang Soldat, før Kongen kaldte. Denne Uoverensstemmelse er tydet saaledes, at Mads var vidtløftig, det var altsaa langt fra Tilfældet. I Brevene til Brødrene Jørgen og Niels ser vi, hvorledes han vedbliver at raade dem. Han tænker paa Gødningen, naar han skriver. „Brug Foderet paa Møddingen og paa Broen“, og paa deres Helbred: „Tag jer i Agt ikke at slide for haardt, men hold en Mand til at tærskes for Tønden“ — „Fanden skulde staa og slide med at tærskes Sæderug, men tag en Mand

dertil, og I andre kan bruge Hestene“. „Pas paa I ikke gaar og forkøler eder, men tag Klæder paa i Tide, for end det bliver for koldt, derved bliver I friske, som er det bedste Gode, man har af alt“. „Pas paa at I faar begyndt paa Arbejdet i god Tid, at det kan gaa saa sindig“. Han følger saaledes i Tankerne hele deres daglige Færd med Gaardens Drift: „Nu er I vel færdig med at slaa Bremaen. Høet er nok kommen godt i Hus, det har jo været godt Høvejr nu længe“. Det var i de Dage, de levende Hegn plantedes: „Lad mig vide, hvordan Plantningen staar ved Æretvedhave, som vi plantede i Foraaret“. „Det fornøjer mig, at I er blevet saa tidlig færdig med Indavlingen, og saa at Rugen blev saet før Egeskovs Marked, saa var I da nok ikke af de sidste med Arbejdet i Byen“. „I Aar har I nok de fleste Hæs udenfor, som der er nogen der har der i Byen; men det har de andre nok ondt af igen, ligesom de plejer van“. „14 Tdr. Vikker! det var godt avlet, for det var jo kun 1 Td., der blev saet“. Han faar at vide, at det sidste Byghæs er kørt ind til Februar, og der er avlet 52 Tdr. Havre, og glæder sig over, hvor Hestene derfor maa se godt ud. Hestene spørger han mange Gange til: „Lad mig vide om den sorte Klodt er vokset, om den har rettet sig noget i Ryggen“. „Den gamle brune kan vel tygge over i Vinter? Hun er vel endnu som sædvanlig?“ Mor Grethe, som hans Moder kalder sig, skriver til ham 16. Juni 1847: „Vi kan snart blive færdige med at pløje Brakmarken, er du saa fornøjet dermed?“

Lars Jørgensens Halvbroder Morten, der havde været Ladefoged paa Fjellebro, var ikke længere Husmand i Nybølle. Han var nedbrudt af Drik og en hjemløs Mand, der om Sommeren gik omkring i tilfældigt Arbejde, men om Vinteren holdt til hos Lars Jørgensens. Ogsaa han, der

gik i de gammeldags Skindknæbukser og sølvknappet Vest og Kofte, optog Madses Tanker. Han skriver til sin Fader: „Nu ønsker jeg at vide, hvordan Morten har vandret om i Sommer. Nu det begynder at lakke ad Vinter, kan han nok ikke faa mere Arbejde, saa skal han have et Steds at ty hen. Men lad ham ikke vandre over til Nybølle, som du talte om sidste Vinter, at han skulde komme til, naar vi naaede Vinter igen. Det er dog aldrig saa farlig en Sag for at give ham Husly og Føde de Maa-neders Tid, indtil der bliver Arbejde igen, da han saa ikke bliver længer; men lad ham saa ogsaa løbe igen. Om Vinteren er det Synd og Skam ikke at tage imod ham, nu da han er blevet gammel og svagelig. Lad ham saa ogsaa føre noget Vrøvleri, det maa I finde jer i, og det især da han er svækket baade paa Legeme og Sjæl af det meget Brændevin. Det vil aldrig fornøje mig at høre, at han skulde ligge i et Hospital i Hillerslev Sogn, og jeg vil heller aldrig give mit Minde dertil, saalænge alt staar paa den Fod, som det staar“. Denne Bøn blev hørt, Morten var der om Vinteren. Mor Grethe skriver i sin Dagbog: „Morten gik i Gaar og er endnu ikke kommen“, Siden fik han et Hjem hos Johanne og Henrik i Lørup, hvor Lars Jørgensen og Poul Tommermand gav lidt til Hjælp til hans Underhold. Da han døde, skar deres lille Søn, min Fader Bødker Hans Henriksen, Sølvknapperne af og brugte dem til Drøsseispil, saa lidt regnedes nu de Knapper, der tidligere var et kært og næsten eneste Arvegods.

Mads Voldstrup var en god Skytte, det var den Egen-skab, der bl. a. gjorde ham til den ypperlige Soldat, den gjorde tillige, at han var meget optaget af Jagten. I Brevene til Brødrene spørger han til Vildænderne i Lunget, og til Dyrene og beder dem spare de gamle Raaer. En

af dem, som de kender, faar han at vide, har to Lam. Alle tre Brødre er haandsnilde; ligesom Jørgen og Niels siden strøg og brændte Stenene, hvoraf de ombyggede Gaarden, saaledes skæfter de selv deres Bøsser og hærder Laasene i blaa-surt Jernkali. Mor Grethe fortæller Mads om et Skyttelav i Rudme, hvor Peder Bogø fra Svendborg fik første, Niels anden og Jørgen tredje Præmie. Denne Meddelelse begejstrer Mads Voldstrup, og han skriver til „Broder Niels“ og agiterer for, at de skal lade ham købe og sende dem et Løb til en Spidsriffel, „der kan skyde udmærket paa 600 Al. eller endog paa 800 Alen og derover, og endda pisker hurtigere i Maalet end de andre paa 100 Skridt“ det koster 14—15 Rigsdaler. „Nu mener I nok, at det er for meget for det Løb, men jeg indestaar for, at det bliver udmærket til at skyde og tillige meget smukt. Det er ikke værd at betænke sig paa at købe det. De andre store Karle i Byen skaffer dem Piber og Ure. Vis I nu, at I vil have Bøsser, som dur til noget, tilligemed at I kan gaa til et Skyttelav uden at give eder sammen med Peder Knudsens Lars eller Peder Jakobsens. Det er dog morsommere at kunne møde til et Skyttelav sammen med de fornemme Herrer fra Købstaden“. Jørgen er let at overtale, der var Hjorteskydning i Ryslinge, men han blev hjemme og skrev et Brev til Mads, for Bøssen skulde holdes frit, og deres var for tung. Han beder nu Mads sende Riffelløbet, det gør han den 5. December med Formaning om at skæfte det med Valnøddetræ og under Arbejdet være forsigtig med Ilden og omgaas Spidsriffelen omhyggelig. Kuglen skal bankes godt fast 2—4 Gange. De gamle maa ikke vide det, og de faar derfor først Lejlighed til at hente den den 18. December. De er godt tilfreds med Løbet, „det er smukt“, skriver Jørgen, „og det er en kunstig Kugleform“. Naturligvis kan

det ikke i Længden skjules for de gamle. Mor Grethe skriver den 19. Marts i sin Dagbog: „Endelig er det oplyst, at Jørgen og Niels har faaet en Spidsriffel fra København, jeg blev pirren i Skallen derfor, men Manden lod til at synes godt derom, alligevel mærkede jeg nok, at han blev mogen“. Lars Jørgensen har altsaa glædet sig over Sønnernes Interesse og Snildhed, men ærgret sig over de mange Penge. Mor Grethe syntes ikke om disse Bøsser, hun frygtede for en Ulykke, og med nogen Grund, hendes yngste Søn havde som 7-aars Dreng saaret sig livsfarligt ved at lege med en Pistol, og da en Tyfus kom til, døde han. Mads er ogsaa helt klar over hvor farlig, en Bøsse er, og slutter meget ofte sine Breve til Brødrene med Formaninger til Forsigtighed: „Tag jer i Agt for ikke at komme forkert af Sted paa en eller anden Maade og allermest, at Bøsserne ikke gaar af i Utide. Tag eder ligeledes i Agt for Svømmeriet, og mest du Broder Niels, som ikke er en god Svømmer. Tænk paa det, at I ikke skal blive ulykkelige! Følges heller ud, og tag et Reb eller Raft med“. Det gjorde ogsaa et dybt Indtryk paa dem alle, at en Urmagerlærling fra Ringe kom saa ulykkeligt af Sted med en Bøsse, at han fik Armen sat af. En Ulykke glæder Mads sig over, han har læst i Flyveposten og faar af Brevene at vide, at Ringe Kro er brændt: „Den kan nu komme til at ligne de andre Steder“, der ligeledes 4 Aar før var brændte. „De kunde da heller ikke være bekendt at lade den gamle Brakke ligge ret længe, saadan som den var. Nu traf det sig saa heldigt, at de fik stukket en Brand til den“.

Saaledes følger han Livet derhjemme. Det hænder jo fremdeles, ser vi af Grethes Dagbog, at Mandens Humør staar mindre højt: „Guds Vejr er graat og trist, Mandens ligeledes“. „I Dag brygger vi Gammeltøl, graat Vejr baade

paa Guds og Mandens Himmel“. „Manden er bos“, „Manden er mops“. Grethe er et Hjemmemenneske, der sjældnen kom uden for Gaarden, endog Barselvisitter lader hun sin mangeaarige tro Pige Dorthea aflægge. Kun da de er bedt til Begravelse i Kværndrup, er hun med. Hun er for kritisk og indesluttet til at pleje Venskaber. Der er heller ingen Selskaber, men Slægtninge aflægger smaa Visitter, hvor Saltmadsfadet kommer frem. Mads vil gerne glæde hende, og da hendes Øjne ikke mere er saa gode, og hun holder meget af at læse, køber han og sender hende et Par Hornbriller, som hun snart værner sig til at bruge. De tænker meget paa Mads, Lars Jørgensen skriver til ham: „Du maa ikke tro, vi har glemt dig, fordi du er fraværende, naar det er en varm Dag, taler vi om, hvorledes mon Mads kommer ud af det og bliver slukket med det ny Øl, I har derovre“. De sender ham Penge og Fødevarer, den 25. Juli faar han 2 Halvottinger Smør, et Stykke Flæsk og Kød samt 1 Ost. Mads maa bede dem om ikke at sende mere, da han har nok. Penge bruger han ikke mange af. Han skriver med Selvfølelse: „I mener, jeg er i Trang for Penge, men det er jeg ikke endnu; jeg kan bruge Penge her i København ligesom hjemme. Hvor Nødvendigheden kræver det, der sparer jeg ikke, det vilde være daarligt, om jeg vilde spare paa Pengene og drikke Vand, som mange gør; for derved svækker man sit Helbred, paadrager sig en eller anden Sygdom og kommer paa Hospitalet, hvor man ikke kan vente at komme sig saa snart, fordi der ikke bliver gjort noget ved en af Betydenhed, men maa ligge paa Mellemkost; og kan Naturen hjælpe sig selv, saa er det godt“. „Jeg kan nok leve ordentligt for 1 Mark daglig“. Hans Sparsomhed mærkes paa følgende Notits i hans Dagbog: „Jeg spillede Kort og tabte 18 Skilling, som var nok

paa en Gang“. Han gaar ikke i Byen, han regner ikke Fornøjelserne paa Frederiksberg: „Den Gang jeg havde været her en Dags Tid, kunde jeg finde omkring i det meste af Byen“. „Her i København er mange Forlystelsessteder, som de fleste Soldater skal ind til om Søndagen. Jeg gaar ikke ud, det kan ikke more mig noget at se paa disse Gymnaster og Gøglere, som der er saa mange af, jeg bliver hjemme og skøtter mig selv. For dem, der skal meget ud om Søndagen til Frederiksberg, gaar der altid mange Penge, og saa maa mange leve simpelt bag efter“. „I Førstningen, jeg var her i København, vilde Kristen (en gl. Soldat) lede mig omkring til alle de Forlystelsessteder, han vidste, som ud paa Frederiksberg og Tivoli. Men at trække mig omkring med sig paa sine Spadsereture, dertil er han ikke gammel nok. Da han ikke kunde faa mig med sig i Førstningen, saa er jeg nu fri for hans Anmodninger“. „Her i København er ikke anderledes for mig end som i en af Købstæderne hjemme“.

Han har dog været til Hestevæddeløb paa Nørre Fælled, „hvor der var saa mange Mennesker som paa Ege-skovs Hestemarked“. Han har været til de nordiske Naturforskeres Fest i Tivoli, „hvor der var saa mange Lamper i alle Kulører, at hele Haven lignede et Ildhav, der var tillige afbrændt et stort Fyrværkeri“. Han beskriver nøje Jernbanen til Roskilde og er forbavset over det lange Tog, der fører Passagererne til Festen fra Roskilde. Paa Kaffehuset i St. Kongensgade kommer han for at se Bladene. „En Kop Kaffe koster her kun 4 Skilling, som er billigt“. Skønt han faar alle Fødevarerne hjemme fra, interesserer Priserne ham: „Smør koster 3 Mark, røget Flæsk 28 Skilling Pundet, naar det købes hos Spækhøkeren“. Han har en Moster boende i Gothersgade 132, der tilbringer han Juleaften. „I tror nok, jeg levede

ved Kommisbrød den Aften, men vi fik ligesaa god Juleaftensnadver, som vi kunde faaet hjemme“.

Naar vi læser Mads Voldstrups Breve, skulde vi tro, der intet havde været i Vejen med hans Helbred: „Jeg er ved godt Helbred“, hedder det af og til. Men ser vi i hans Dagbog, lægger vi straks Mærke til, at det ikke er saa helt godt. Han tier blot med det, for ikke at gøre dem ængstelige derhjemme, naar der er noget i Vejen. Han nænner ikke at gøre dem bedrøvede. I Dagbogen staar:

„Den 21. Oktober blev jeg meget syg; men Gud hjalp mig pludselig om Natten, saa jeg var rask om Morgen“.

„Den 24. Oktober var jeg paa Vagt i Stokhuset, nu er jeg Gud ske Lov fuldstændig frisk igen“.

„Den 29. Oktober var jeg paa Vagt paa Rosenborg, det var temmeligt koldt den Nat. Desuagtet var jeg frisk om Morgen, men derfor kan jeg takke Gud“.

„Mandag den 9. November var jeg paa Vagt i Rosenborg. Om Natten fik jeg pludselig saa ondt i det højre Knæ, saa jeg næsten ikke kunde gaa ind til Vagten. Gud hjalp mig, saa det blev bedre om Morgen“.

„Den 19. Dec. var jeg paa Vagt i Rosenborg, om Natten blev jeg meget daarlig i Maven og havde saadan en Klemmelse for Hjertet, det var frygtelige Smerter til Kl. 12 om Natten, da jeg kom af Post, saa hjalp Gud mig, at jeg kom mig igen“.

„Den 21. Dec. havde jeg en Slags Krampe i Maven, som har staaet siden, jeg var paa Hospitalet, som med Guds Hjælp nok gaar over igen.“

Ved samme Tid skriver han hjem: „Jeg er ved Helbred, hvilket er det bedste Gode i Livet, som kan vederfares os“. Her gaar han altsaa i de kolde Nætter paa sin Post, lider og tier, søger Hjælpen hos Gud og takker for den; men han fortæller det ikke til andre, det er

en Sag mellem ham og Gud. „Alt af Gud!“ har han skrevet som Motto paa sin Dagbog. Hen paa Foraaret er han helt rask, og kan nu, synes han, fortælle dem derhjemme, at han engang i Efteraaret var paa Hospitalet for et Stød, han fik paa Hoften ved at springe over Hesten: „Da der var gaaet nogle Dage, blev jeg daarlig i Ryggen, det var ikke andet end Gigt, da jeg kom paa Hospitalet, foregav jeg, *at det var i Halsen*, jeg var daarlig, fordi de ikke skulde plasterere paa mig med Sennepsplaster eller Flueplaster; det er nogle Kvaksalvere, Lægerne paa Hospitalet. Naar nogen har Halsspyge, saa bliver der bundet et vaadt Klæde om Halsen, det skal nok drive det bort! Det var gaaet over i Hoften og Ryggen, inden jeg kom ud“.

Man mærker, at Mads Voldstrup ejer megen kritisk Sans, han er derfor heller hverken stolt eller optaget af at være Soldat: „Jeg kommer taalelig igennem med Tjenesten og haaber at slippe uskadt herfra“. „Jeg er sluppet for at blive Underkorporal, som er slemt at være, da de skal ligge et Aar længer, der er ikke noget at lære eller tjene ved det. Det bliver Aar for Aar værre i Tjenesten, de finder paa saa meget nyt, saa vi næsten aldrig er fri det første Aar“. „Naar vi er raske, er det ikke saa farligt at gøre Tjenesten, men vi maa bestandig passe paa at være resolveret og gøre Honnør for Officererne, de, som er i Tjenesten, kan man sagtens kende Forskel paa, men der er fyrstelige Personer og mange Slags Officerer, som ikke er gode at kende Forskel paa. Gaar vi saa hen og gør fejl Honnør, saa melder de os straks. Man bliver saa dømt, og Dommen forkyndes paa Paraden. Straffen er forskellig, men man slipper ikke mindre end 24 Timers Brummen, for det meste 3 Dages Vand og Brød, hvilket er en haard Straf for saadan en Forseelse, det er ligesaa

meget som en Tyv første Gang bliver straffet med for Tyveri“. „Den 22. Januar var jeg paa Hovedvagten og slap heldig derfra“. „Du Broder Jørgen, haaber jeg skal slippe for at blive Soldat, der er heller ikke noget at lære ved det“. „Naar jeg engang bliver færdig, saa vil jeg aldrig lade mig leje til Soldat for 300 Rigsdaler — det er saa tvungent bestandig at staa under den militære Kommando“. „Endnu hidtildags er jeg sluppen heldig igennem og har ikke i mindste Maade været tiltalt eller straffet; naar vi passer, hvad vi skal, er vi fri for enhver Ubehagelighed; men der kan dog indløbe det Tilfælde, at vi kan blive straffet uden at sove paa vor Post!“.

Han er Oppasser hos Løjtnant Sperling og faar 2 Rigsdaler om Maaneden, han har været med ham paa Vagt i det civile Tøj. „Derved slipper jeg fri for Vagterne undtagen Kasernevagten, og jeg kan gaa ud, naar jeg vil“. „Jeg slipper godt igennem hos ham, han er ikke saa slem til at gøre sig gal, som mange Officerer plejer at være“. Da Løjtnanten bliver syg og kommer paa Hospitalet, vil han dog ikke mere være Oppasser. „Jeg skulde alligevel gøre Tjenesten som de andre“.

Lars Jørgensen spørger, „om I faar Prygl paa Skolen som tilforn, eller er det kanske aflagt? Der siges herhjemme, at det undertiden hænder, at en Karl bliver stødt meget slemt“. Hertil svarer Mads Voldstrup: „Nej, hverken maa eller tør de slaa. Der er heller ingen, der bliver stødt af Betydenhed, der kan være en enkelt, der faar nogle Stød, men ikke til at det gør ham Skade. I Stedet for Prygl kommer vi i Kasjotten, naar vi ikke gør rigtig. Hvem de træffer, naar vi paraderer, der ikke har deres Tøj i Orden, de maa blive hjemme om Søndagen“. Derimod har han truffet Lars Knudsen fra Sødinge, som har været med Skibet Gallatea paa Rejse omkring

Jorden. „Der fik de Tamp, om det saa var de allervildeste Matroser, saa fik de dog mange Tamp“.

I Dagbogen skriver han:

„Den 20. Februar var jeg til Kirkeparade i Garnisionskirken, men slig en Gudstjeneste er der ikke noget opbyggeligt ved, da vi skal drives dertil som en Flok Gæs. Hele Militærstanden er kun til Latter, som ved saadanne Lejligheder kommanderer, at den menige Mand ikke maa overlades til sig selv, men skal være under Kommando“.

„Mandag den 21. Februar var jeg vagtfri. Om Formiddagen kom jeg i Klammeri med en Underofficer, som stødte mig for Brystet, jeg sagde, at jeg vilde melde ham til Løjtnanten, dersom han rørte mig en Gang til, saa løb *han* hen og meldte *mig*, men Løjtnanten var ikke hjemme, siden var han flink“.

„Lørdag den 4. Marts var jeg paa Garnisonsskriverstuen for at skære Brænde, det er vist ikke den menige Soldats Pligt at forrette saadant Arbejde, der bliver vistnok udgivet Penge til at leje Savskærer for, som skal skære den Brænde, der bliver leveret til Vagterne her i Byen, men disse Penge er der nok nogen, der putter i Lommen, og saa bliver Soldaterne tilsagt at skære Brænde for næsten ingenting“.

„Lørdag den 12. Marts kom jeg paa Vagt til Stokhuset, der var jeg nær blevet meldt, fordi jeg ikke hørte, der blev raabt „Vagt i Gevær“. Jeg slap dog med at give 1 Flaske Brændevin og staa paa Post 2 Timer mere, end der tilkom mig. Jeg tænkte, at det var bedre at give den Mark end at blive meldt“.

Det er Kaptajn Wørishøffers Meddelelser om Mads Voldstrups Heltemod, der har gjort ham berømt, og som har inspireret Martin Kok til det smukke Digt. Mads Voldstrup sætter ogsaa stor Pris paa Wørishøffer. Han skriver hjem til sine Forældre om ham:

„Der er vistnok ikke saa god en Mand ved hele den danske Armè som denne Kaptajn Wørishøffer. Den Dag vi blev præsenteret for Majoren, gav han hver Mand 8 Skilling“. For disse Penge holdt de et lystigt Gilde: „Samme Aften svirede vi alle saaledes, at de fleste var fulde og især nogle af de gamle blev svinefulde. Jeg kunde nok blive fri for at drikke mere, end jeg selv vilde“.

Denne sidste Bemærkning glæder Lars Jørgensen, der slutter, at *han* saa ikke var fuld.

Om en anden af Officererne skriver han:

„Vor Major var Kaptajn i Fjor, hvorfor han tager os saa meget paa Fælleden i Aar, hvilket er Tilfældet med Officererne, naar de nylig har avanceret, fordi de vil vise, at de er duelige“.

Felttjenesten er han meget optaget af, og naar han kommer hjem derfra, beskriver han disse Ture i sin Dagbog og noterer, hvad Løjtnanten har sagt om Stillingen.

Der er nogle Omraader, hvor Mads Voldstrup rager op over alle Kammeraterne: Han er Frisvømmer og svømmer 3 Gange længere, end det forlanges. Han er Nr. 1 til Skydning. Han lærer hurtig sin Teori og er derfor i Regelen fri for Læsning, det er nok de Ting, der allerede paa Skolen har henledt Wørishøffers Opmærksomhed paa ham.

Den 20. Januar om Aftenen Kl. 10¹/₄ dør Kristian den Ottende. Bisættelsen giver en Mængde Ekstra-Vagttjeneste:

„Den 25. Februar skal vi alle til Parade og stilles op i de Gader, Ligtoget kører igennem, Brandkorpset og alle Haandværkslaugene stiller ogsaa med. Gaderne har vrimlet af Mennesker, siden Kongen døde. Nu siden han er lagt i Kiste, og enhver kan komme og se ham, har der været en uhyre Trængsel i Gaderne til Amalien-

borg. Mange Folk har faaet Prygl af Politiet og Husarerne. Der er ikke stort ved Kisten at se, den stod saa højt paa Katafalken, som man omtrent kan række med en Fork; man kunde ikke se stort af Kronen og slet ikke Septeret“. „Dengang Kongen blev begravet, var jeg ikke af Klæderne i 3 Dage. I to Dage var jeg paa Vagt, den tredie var jeg med til at stille til Parade for det kongelige Lig“. Det var et ophøjet Syn at se hele Toget komme forbi“. „Det varede en Time, inden hele Toget var passeret“.

Han fortæller om Uroen imellem Befolkningen efter Kongens Død:

„Her holdes mange Forsamlinger i denne Tid. Der raadslaas om, hvordan de bedst kan faa nogen Stemmeret med i Regeringen. Konstitutionen er Borgerskabet slet ikke fornøjet med; men de forholder sig rolige, indtil Kongen er bisat, siden bliver der nok Liv blandt Borger- og Bondestanden“.

Han faar da at vide af sin Fader, at Røret hjemme har givet sig Udslag i et Møde paa Kværndrup Kro: „I Gaar var vi samlede paa Kværndrup Kro fra hele Svendborg Amt, et Par Mænd fra hvert Sogn for at underskrive en Adresse til Hans Majestæt, og til at overrække ham den blev udnævnt *Hans Kristensen af Vejstrup* og *Henrik Andersen af Lamdrup*, men de rejser nok ikke til København, før Kongen er bisat“.

Om Røret i Martsdagene skriver Mads Voldstrup: „Natten mellem 22 og 23 Marts var Borgerne samlede i store Masser og blev ved at raabe Hurra og synge fra om Aftenen til om Morgen. Nu er det det tredie Ministerium, der eksisterer paa 3 Dage“. „De siger, at den forrige Minister Grev (Karl) Molkte er arresteret og sidder i Kastellet. Den ny Enkedronning skai være i Stuearrest“. Han fortæller, at der arbejdes meget paa,

„at sætte Staden i Forsvarsstand, hvis Krigen skal bryde ud, hvad vist ikke kan undgaas, efter hvad der siges. Der slæbes hver Dag Kanoner ud paa Kastellet og Langelinie, Artilleristerne har et svært Sjov med alt det Skyts, som bliver slæbt ud af Magasinerne, hvor det ligger opbevaret“.

Denne Udsigt til Krig glæder ikke Mads Voldstrup.

Der blev i de Dage udrustet 4 Orlogsskibe, eet til Ostindien, et for Kadetterne, der mest skulde opholde sig i Nordsøen, eet til Island og endelig et Vagtskib, der skal ligge i Helsingør. Det er hans første Tanke, da Krigen truer, at melde sig til at komme med et af de sidste, „saa slipper jeg for hele Kommersen, dersom der skulde blive Krig“. „Nu har jeg opgivet det, straks tænkte jeg, det var bedre, især dersom vi skulde arbejde med at opkaste Skansegrave langs Kysterne; men nu gaar det sin gamle Tur med Vagterne.

Den 24. Marts fortæller han, at „nu er Krigen udbrudt, og der gøres store Anstrengelser for at sætte alt paa Benene, alt det Vaaben, der opbevares omkring i Byen, er bragt op paa Arsenalet. Folket har flere Gange været samlet og skreget Hurra, saa det har runget over hele Byen“. „Om faa Dage skal vi over til Hertugdømmerne for at bringe dem til at være rolige, nogle er allerede rejst“. „Et Dampskib gik i Gaar til Aalborg for at bringe 11. Bataillon til Frederits“. „Her er en Deputation fra Holsten, men det er dem forbudt at rejse hjem. Ingen Skipper maa sejle til Holsten for ikke at bringe Efterretning dertil; ligeledes er der fra Postvæsenet gjort Anstalter for, at ingen Efterretning kommer denne Vej“. Han er ikke begejstret; men nu, da Loddet er kastet, er han heller ikke urolig. Han skriver derom: „Mange er forknytte, nu da det er blevet uroligt, men

jeg bryder mig ikke derom, dog kunde vi have beholdt Fred, var det ogsaa det, jeg ønskede helst“.

Dette hans sidste Brev fra København (24 Marts) slutter saaledes:

„Nu vil jeg ønske eder alle Levvel, til vi ses igen, som jeg haaber nok skal ske engang.

Mads Peder Larsen Voldstrup“.

Fire Dage efter, den 28. Marts, rejste 5. Bat. med Tog fra København til Roskilde, marcherede til Korsør, hvorfra de sejlede til Sønderborg. Den skulde tillige med 1. og 2. Jægerkorps staa under General Schleppegrell.

Af hans Moders Dagbog ser vi, hvorledes Uvejret tager sig ud fra Volstrup.

Den 20. Marts fortæller hun, at de har faaet deres Gang udvidet, det er nok en Krig, Grethe har faaet igennem, for Manden er ikke ved Humøret, eller er det den truende Fare, der gør ham trist?

Den 24. hører de, „at Rensborg er taget“. „Avisen melder, at Mandskabet vil faa Marchordre, men de har allerede faaet den, thi de rejser fort væk“.

Den 25.: „De Karle, der rejste i Gaar, sang og raabte Hurra i Kværndrup Kro, saa vi kunde høre det hertil. Mandens Vejr er opklaret“.

Den 26.: „I Dag er Dragonerne rejst fra Odense ad Holsten til“.

Den 28.: „Himlen give, at den Rejse maa falde ud, som Vejret i Begyndelsen er smukt!“

Den 29.: „Alsinger og Ærøboere er nu blevet dansk-sindede, de Svendborg Købmænd kørte til Svindinge i Tirsdags for seks a syv og tredive Soldater, som nu rejser til København“.

Den 30. om Aftenen horte Lars Jørgensen af Posten,

at 5. Bat. skulde rejse gennem Odense næste Dag, men han faar siden at vide, at de er rejst til Søs. Den Dag har han været i Ringe efter en Indbydelse til at give til de frivillige Tropper. Den 4. April kommer der fra København en Mand fra Bondevenneselskabet om frivillig Hesteudlevering. Den 5. April hører de om de første faldne, det er 8 Dragoner, der faldt ved „Apenrade“. Dagen efter hører de ogsaa, „at der i samme Træfning er dræbt en af de Nyborg Jægere. Avisen meldte dog ikke om dræbte“. Den 8. April kører Niels for Lars Jørgensen til Faaborg, han vil til Als for at træffe Mads, som de ikke har hørt fra, siden han var kommen derover. Han skrev i sit sidste Brev fra København, at han først vilde skrive igen, naar han kunde melde, hvortil hans Breve skulde adresseres, men de venter jo spændt derhjemme. Lars Jørgensen træffer ham imidlertid ikke, Battaillonen var rejst ad Holsten til. Moderens Uro vokser, hun skriver den 11 : „Det er en sørgelig Tid, alt længe har jeg ventet en Ulykke, min Tids Strøm rullede saa jævnt i nogen Tid, jeg frygtede hver Dag. Vilde Himlen, at den Dreng maatte komme helskindet hjem“

Den 13. April: „Rygtet gaar, at Flensborg og Slesvig er indtaget. Flensborgs Indtagelse skete i Tirsdags, det var en varm Dag. I Slesvig gik de ind i Tirsdags. Himlens Herre give, at Mads var iblandt de levendes Tal“.

Den 14.: „Give Gud, at vi snart maatte høre fra Mads“.

Den 15.: „De Karle fra Kværndrup har ikke skrevet endnu, Gud give, at vi snart maatte høre, at alle, vi kender Navn paa, er paa Benene“.

Den 17.: „I Dag er Manden til Skoleeksamen. Den 12. blev de faldne begravede i Flensborg med stor Højtidelighed. Tak ske dig Gud, de var kun 12 i Tallet paa

dansk Side. Endnu har vi ikke hørt fra Mads. Rygtet gaar, at alle fra denne Side er paa Benene“.

Den 18.: „I Gaar fik nogle Brev, jeg var lige ved at gaa ud af mit Skind, saa gik Dorthea til Egeskov, og fik den gode Efterretning, at ingen af 5. Battaillon var faldne“.

Den 20. (Skærtorsdag): „Gud være Ære, i Dag fik vi Brev fra Mads. Han er i Eckernførde og lever vel“. I dette Brev fortæller han, at de var ikke med i Ilden i Slaget ved Bov, „men vi tog en Del til Fange, der var falden mange af 4. Dragonregiment, som laa spredt omkring paa Marken. „Hans Kærlighed til Dyrene satte ham straks, da han kom til Valpladsen, i Arbejde med Heste, der for rundt uden Rytter. Han standsede dem, skar den blodige Oppakning af dem og lod dem løbe ad Skoven til Saa fortæller han om nogle Bekendte, han har truffet dernede, og videre hedder det: „Den Tid, jeg har været her, har jeg Gud ske Lov været rask. Jeg tog mine Vinterklæder med, da jeg drog fra København, og de har været mig til god Nytte“, hvad der ikke var saa underligt, eftersom de ikke havde faaet Kapper udleverede.

Ligesom han ikke fra København fortalte om sin Sygdom, saaledes fortæller han nu heller intet om det Vove-mod, han har lagt for Dagen under hele Felttoget, hvad han ved vilde gøre dem urolige der hjemme.

Kaptajn Wørishøffer fortæller*): „Voldstrup havde alt længe været vant til at tage de udsatte Stillinger: Ved Sandkro i Nærheden af Eckernførde, hvor daglige Sammenstød med Fjenden fandt Sted, traf man ham altid paa de vanskeligste og og mest udsatte Poster, hvor de fortrinligste fjendtlige Skytter efterhaanden bed Mærke i ham og rettede deres Skud imod ham, dog uden at være i

*) Vort Forsvar Nr. 47.

Stand til at træffe ham, hvorfor han efterhaanden ansaas for usaarlig“. En Dag, de sad i Bivuakken, spurgte Sergent Harms ham om Grunden til, at han altid var saa heldig; og da svarede Mads med Bakkegaardsslægtens paa engang spøgende og lysende Blink i Øjet, at hans Moder havde sagt, *at han var født med en Sejersskjorte* (en Hinde, som Folk kaldte saaledes) og dette øgede ydermere Kammeraternes Tro paa, at han sagtens kunde være modig. Selv slutter han sit sidste Brev hjem med Hilsen til Familie og Bekendte og ønsker dem alle „Levvel, indtil vi ses, som jeg haaber med Guds Hjælp nok vil ske engang“.

Dermed slutter denne Samling Breve fra en Tid, da man hverken brugte Konvolutter eller Frimærker, da man kun skrev paa Brevets tre Sider og sammenlagde det sirligt med den blanke Side udad til Udskriften — da man ikke begyndte sit Brev med Kærlighedserklæringer, men uden noget „Kære Du“, gik lige til Sagen — i en Slægt, hvor den aandelige Blufærdighed var stor. Heller ikke den Daad, Mads Voldstrup faa Dage i Forvejen havde udført, omtaler han: Efter Slesvigs Besættelse sendes Kaptajn Worishoffer til Slien for at besætte Overgangen og gaa til Eckernförde, men hvorledes komme over Slien, da Fjenden havde bragt Baade og Færge over til den søndre Side. Officererne holdt Raad om dette Spørgsmaal. Da kom det stolteste Øjeblik i Mads Voldstrups Liv: Han traadte frem i Officerernes Kreds med et Forslag, der bragte dem alle til at studse. Med det ejendommelige Blink i Øjet foreslog han at gaa over efter Færgen „paa en Flage“ og paatog sig at sejle over Slien paa en Ladeport, som fandtes i den nærliggende Gaard, ligesom han som Dreng havde sejlet paa Gadekæret og Mosen derhjemme paa Isflagerne. Forslaget

blev modtaget, og Mads, der, om det skulde gaa galt, var en god Svømmer, stagede nu over Slien med en lang Stang sammen med en Artillerist. Skulde de møde Fjenden, stolede han paa sin Bøsse og sin Slire. Lidt efter kom de tilbage, ikke med Færgen, den var gennemhullet, slæbt halvt op paa Bredden og for tung, men efter nogen Søgen fandt de Baade, og i dem hentede de Folk, der gjorde Færgen i Stand og førte den over, saa at Kompagniet og de 2 Kanoner Kl. 8 om Morgenen kunde komme over. Havde Mads været stolt af at komme til Skyttelav sammen med de fine Herrer fra Købstaden, saa var dette dog intet mod den Stolthed, han følte, da han hørte Hurraerne smelde imod sig, idet han lagde Baadene til Land, og Kammeraterne improviserede: „Een dansk Soldat paa en Ladeport tog hele den tyske Flaade“.

Langfredag skrev Jørgen et Brev til Mads, som han aldrig modtog, thi paa den Dag faar Mads Voldstrup sit Banesaar. Der blev fra Eckernførde, hvor de nu laa og nød en udmærket Forplejning, gjort et Fremstød mod Syd. Mads Voldstrups Kompagni gik frem ad Kielerlandevejen. Først blev Fjenden slaaet; men da den fik Forstærkning maatte vore trække sig tilbage i Løb til Schnellmarkerskov, hvor de blev modtaget med en Regn af Kugler. Efter en kort Kamp i Skovkanten maatte de gaa tilbage mellem Gaas Sø og Kongevejen. Her skulde et Par Mand blive ved Stendyngerne ved Vejen for at opholde Fjenden. Mads meldte sig straks som sædvanlig. Han er ogsaa den bedste, for han skyder ikke fejl. Der fortælles, at han stillede sin Hue op paa en Sten, og mens Fjendens Kugler gennemhullede den, nedlagde han flere af sine Modstandere, han skød, og Kammeraten ladede. Men nu ser de flygtende Kammerater ham falde sammen, rejse sig igen, men atter falde. De vilde nu ikke længere

flygte, de stormede frem, Fjenden trak sig atter tilbage, og Skoven blev taget. Saa bar Kammeraterne deres saarede Ven bort paa deres Geværer. Wørishøffer takkede ham for hans Daad, og Mads takkede Kammeraterne, at de ikke lod ham ligge. Han glædede sig over den lille Sejr, — forstod nu Varslet med Sejerssærken og lukkede træt sine Øjne, han havde givet sig selv.

Der kommer ingen Meddelelse til Voldstrup om Madses Fald. Hans Moder er rolig de første Dage. Hun skriver i Dagbogen:

„Paaskedag den 23. April. Vinden er Østen og haard. Gud give, at Tiden ikke skal blive saa haard for Danmark, som Vinden til denne Højtid“.

Anden Paaskedag. „I Dag regner det og er temmelig koldt Vejr. Jørgen er gaaet op til Albrekt Skrædder, og han selv er gaaet til Herringe til Tømmermand“. Men saa kommer Ængstelsen igen ved den Tid, Mads dør af sine Saar paa Lazarettet i Sønderborg, hvor han var ført hen. En Drøm varsler for hende, hvad der er sket.

„Tirsdag den 25.: Denne Dag er mig trist og graa, jeg har drømt ondt i Nat“.

„Onsdag den 26.: Gud trøste alle dem, som bedrøvede er, min Drøm var ikke ugrundet. Paaskedag stod der atter Slag. Himlens Herre give, at Mads var iblandt de levendes Tal“.

„Torsdag den 27.: Vejret er smukt, vilde Himlens Herre lade sin Naades Sol skinne for mig og unde mig den Glæde, at Mads endnu var i Live“.

„Fredag den 28.: Himlens Herre hjælpe til en Fredens Dag, den ene Dag bringer større Ulykker end den anden. Vær barmhjertig Fader og send mig min arme Søn!“

„Lørdag den 29. Vejret er ligesom mit Sind stormende og trist. Gud vær os naadig og giv gode Tider! Rygtet gaar, at engelske og svenske skal være kommen os til Hjælp. Der siges, at de engelske har brændt Rensborg. Himlen give, at Mads endnu var i Live!“

Men der kommer ingen Efterretninger fra ham hverken i Breve eller i Stiftstidenden. Mor Grethe holder op med at føre Dagbog. Lars Jørgensen rejser atter til Sønderborg for at høre efter sin Søn og faar der den Efterretning, at han er begravet paa Sønderborg Kirkegaard. Han lader Graven grave op for at faa fuld Vished. Men Sagen er desværre sikker nok. Paa Skjortefligens ene Hjørne staar M. P. L. V., dette Hjørne lader han skære af samt en Lok af hans lyse Haar, og det er alt, hvad han kan bringe med fra deres kære Dreng. Disse to Ting gemmes endnu i Gaarden i Volstrup. Ikke engang Wørishøffers Trøst faar han med hjem, da denne ikke var i Sønderborg i de Dage. Men nogen Tid efter kommer der følgende Brev til Lars Jørgensen:

„Det har smertelig overrasket mig at se af Deres Skrivelse af 19. Maj, som jeg først har modtaget i Dag, den 6. Juni, at De, Fader af min brave alt for tidlig tabte Voldstrup, endnu er i Uvidenhed om hans Skæbne.

Han var en af de modigste Soldater, jeg har lært at kende, og foregik sine Kammerater med et herligt Eksempel. Allerede ved Mysunde udmærkede han sig.“

Her beskriver Wørishøffer Overfarten over Slien og dernæst „Affæren“ 21. April, hvor Mads Voldstrup først blev saaret efter at have „tilføjet Fjenden følelig Skade“. Derefter fortsættes:

„I Rapporten over denne Affære har jeg fortrinsvis

fremført Voldstrup for hans modige Adfærd, og der kan ikke være Tvivl om, at han er blevet nævnt blandt de senere af deres Saar døde af 5 Bat.

Da jeg siden Slutningen af forrige April har været i en anden Stilling og ikke med Bataillon en eller Kompagniet, saa har jeg ikke set Dem, da De var her paa Øen, jeg hørte i Sønderborg, at De havde været der, men kunde ikke opspørge Dem. Af Kammerater har jeg hørt, at de faldne af mit Kompagni er blevet nævnt i Berlingske Tidende, har de ikke genfundet Deres Søns Navn, saa er der indløbet en Fejl, hvorom jeg straks skal søge Oplysning, naar jeg kommer til Hovedkvarteret i Sønderborg. Sluttelig vil jeg endnu tilføje, at Voldstrup ikke vilde blive i Eckernførde, skønt hans Tilstand var meget betænkelig; paa hans udtrykkelige Forlangende, blev han paa Dampskibet ført til Sønderborg. Idet jeg nu siger Dem Farvel, ved jeg ikke at sige noget bedre til Deres Trøst, end at Fædrelandet og Armeen i Mads Peder Larsen Voldstrup tabte en en af sine modigste Krigere, og at enhver Fader har Ret til at være stolt af en saa brav Søn. Vel ved jeg at denne Overbevisning om Deres Søns Værd tillige maa forhøje Smerten over hans Tab, men for saadan Smerte findes kun Trøst hos ham, der styrer Verdens og Meneskets Skæbne.

Naar jeg nogen Sinde kunde være Dem til nogen Tjeneste, da kan De sikkert regne paa Deres Søns Kompagnichef, der har kendt ham lige fra Skoletiden forrige Aar, og altid har jeg været særdeles tilfreds med hans Opførsel baade i og udenfor Tjenesten.

Deres hengivne P. WØRISHØFFER,
Kaptajn og Stabschef ved 3 Brigade.

Ulkebølle Præstegaard, den 6. Juni 1848°.

Lars Jørgensen døde 1885, og Niels Larsen fik Gaarden. Mor Grethe døde 1879. Ved hendes Begravelse beværtedes Slægt og Venner endnu paa den gammeldags Maade — efter Jordefærden — med følgende Middagsretter: Kød-suppe, Peberrodskød, sød Suppe, Steg og Sukkerbrøds-kage, og Skafferen skænkede 2 Gange Vin, men det var ogsaa det sidste af den Slags Gilder her paa Egnen.

I Ligtalen over hende sagde Pastor Madsen: „Saa vil vi ønske hende Lykke paa Rejsen, thi Rejsen er ikke til Ende endnu“. Det blev af Følget opfattet som et Udtryk for den Tanke, at vi her maatte haabe paa Omvendelse efter Døden. Hun var ikke alene et Hjemmemenneske, men en tillukket Sjæl, som andre vanskeligt saa til Bunds i. Hun smaabandede, var kort for Hovedet og spids, saa det kunde virke frastødende. Men i Dagbogen, der ikke er skrevet til nogen, og kun har været hendes egen Hemmelighed, ser vi en Kvinde, som af Naturen ikke er skabt til Deltagelse i det stærke Menighedsliv, og dog lever hun sit Liv med Gud; og uden at andre aner det, søger hun Hjælpen hos ham, ganske som sin Søn. Som Motto paa Dagbogen har hun skrevet: „Ære, Tak, Lov og Pris være Gud i al Evighed, Amen!“

Med Niels Larsen uddøde 1906 Lars Jørgensens og Margrethe Nørregaards Slægt, og de store Rigdomme, de havde samlet, deltes af den talrige Familie.

Jørgen (Efternavn ukendt).

Kristen Jørgensen af Kjellerupgaard. 1689—1725.
 ∞ Dorthea Andersdatter, Rynkeby Skovgaard.

Anders Jørgensen, Pederstrup.
 Peder Jørgensen, Pederstrup.
 Maren Jørgensdatter, Bakkegaarden i Sdr. Højrup. † 1758.
 ∞ I. Mads Kristensen † 1710.
 ∞ II. 1710 Jørgen Poulsen.

Ane Kristensdatter, 1721—82.
 ∞ Erik Hansen b. i Kjellerupgaard. (Se Tavle II.)

Mads Jørgensen, f. 1711. Gmd. i Sdr. Højrup.
 Thomas Jørgensen, f. 1713. Ladefoged paa Nordskov.
 Jørgen Jørgensen, 1723—82. Bakkegaarden.
 Ane Jørgensdatter, f. 1716.
 ∞ Mads Rasmussen, Pederstrup.

∞ I. Mette Rasmusdatter, † 1759.
 ∞ II. Birthe Jensdatter, † 1780.

Maren Jørgensdatter, 1760—83.
 ∞ Niels Andersen, Bakkegaarden.

Jørgen Jørgensen, 1753—1822, Gdr. i Trunderup.
 ∞ Ane Knudsdatter.

Hans Jørgen Jørgensen, Gdr. s. Sted, 1794—1858.
 ∞ Kirsten Pedersdatter, Voldstrup.

Ane f. 1819. Gdr. i Jens Jensen. Trunderup.	Jørgen H. Gdr. i Ferrislev.	Peder H. Gdr. i Ferrislev.	Rasmus H. Gdr. i Dommestrup.	Hans H. Gdr. i Søllinge.	Sara H. Tr. Mollegaard.	Jens Kr. H. Gdr. s. Sted.
---	-----------------------------	----------------------------	------------------------------	--------------------------	-------------------------	---------------------------

Jens Jensen, Aadal, Dyrslæge Jensen, Kværndrup.

Forstander Rasmus Jensen, Høng.

Rasmus Jørgensen, 1761—1834. Gmd. i Kværndrup.

Niels Jørgensen, Hmd. i Gæstelev.

Johanne Jørgensdatter, 1773—1817.
 ∞ Gdr. Jørgen Larsen, Voldstrup, 1742—1823.

Lars Jørgensen i s. Gd. 1800—85.
 ∞ Ane Margrethe Nørregaard, 1801—79.
 Mads Voldstrup. Jørgen. Niels.

Karen 1802—89,
 ∞ Gmd. Poul Tømmermand i Lørup (Egelund).

Johanne 1806—91,
 ∞ Bødker Henrik Hansen i Lørup. II.

SLÆGTTAVLE II.

Lyche og Karen Poulsen paa Kjellerupgaard 1660.

Johanne Jørgensdatter (boende i Brangstrup Selvejergaard.)
 ∞ I. 1649 Niels Jensen.
 ∞ II. 1660 Mads Eriksen fra Lørup.

Niels Lychesen paa Kjellerupgaard 1717.

Ane Lychesdatter ∞ Erik Madsen 1663—1727 i samme Gaard.

Mads. Karen. Lyche. Hans.
 1696—1751.

∞ I. Hans Nielsen † 1725.
 ∞ II. Jesper Knudsen.

I en Hvidkildegaard i Brangstrup (Dyrelund).

Erik Hansen 1717—87, boende paa Kjellerupgaard.
 ∞ Ane Kristensdatter 1721—82. (Se Tavle I.)

Karen Jespersdatter, ∞ 1754 Hans Larsen Snedker, b. i Dyrelund

Hans Eriksen 1753—1826, Kjellerupgaard.
 ∞ Kristen Rasmussens Ane af Brangstrup, f. 1768.

Maren Eriksdatter 1758—1826. ∞ Jesper Hansen 1760—1847. i Dyrelund.

Kristen, f. 179, boende paa Kjellerupgaard.

Hans, 1795—1884, Gmd. i Bolteskov.

Jørgen, 1798—1885, Gmd. i Brangstrup, ∞ Johanne Rasmusdatter.

Henrik, 1802—72, Bødker i Lørup ∞ Johanne J. fra Tavle I.

Ane Katrine ∞ Hans Jespersen, 1799—1859 i Dyrelund.

Anne, ∞ Peder Andersen, Voldstrup. ∞ Peder Pedersen, Lørup.

Hmd. Hans Hansen. Brangstrup.	Gmd. Rasmus Hansen. Dyrelund.	Møller Erik Hansen. Rynkeby.	Proprietær Jesper Hansen. Lørupgaard.	Teglværksejer Jørgen Hansen. Selvejergaard.
-------------------------------	-------------------------------	------------------------------	---------------------------------------	---

Niels Pedersen, ∞ Kristiane Faber Grønvald Nielsen.
 Peder Pedersen, Gdr. i Bred.

KILDER.

1. Mundtlige Overleveringer.
2. Breve og andre Papirer i Slægtens Gemmer, navnlig i Gaarden i Voldstrup hos Ejeren Anders Kr. Andersen.
3. Kirkebøger, Skifteprotokoller fra Boltinggaard og Nordskov samt Tingbøger, opbevaret paa Arkivet i Odense, som jeg takker for beredvillig Hjælp og Vejledning.
4. Pastor Leerbechs „Forsøg til Beskrivelse over Ringe Sogn“.
5. Nogle Optegnelser af afd. Dyrnlæge P. Jensen, Kværndrup, om hans Morfader.